

# מחינוך לתעסוקה

יהודית מילצקי | אלעד ראובני

2026



## תקציר מנהלים

מערכת החינוך היסודי לבנים חרדים מורכבת ממספר תתי-מערכות חינוכיות הפועלות תחת מסגרות ארגוניות ומשפטיות שונות. השיח הציבורי והמדיניות הממשלתית נוטים להבחין בין מוסדות אלו רק על בסיס מעמדם המשפטי – מוסדות פטור, מוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי שייכים לרשתות החינוך (רשת החינוך העצמאי ורשת מעיין החינוך התורני), ומוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי שאינם שייכים לרשתות. מחקר זה מציע הבחנה אנליטית חלופית, הרואה במערכות החינוכיות היסודיות נקודת פתיחה מוסדית בעלת השפעה מעצבת על מסלול החיים התעסוקתי והכלכלי של בוגריו.

החינוך היסודי החרדי מהווה שלב קריטי וחד-פעמי במסלול ההכשרה של תלמידים חרדים. הרוב המוחלט של בוגריו ממשיך ללימודים בישיבות קטנות, שסדר היום בהן מתבסס על לימודים תורניים בלבד. גם כאשר קיימת מעטפת חוץ-תורנית, ההבדלים בין המסגרות יחסית קטנים. לפיכך, להבדלים בתתי-מערכות בחינוך היסודי – המתבטאים בתשתית החינוכית, הרגשית, המקצועית והארגונית – יש פוטנציאל משמעותי לעיצוב מסלול חייהם העתידי.

המחקר הנוכחי מבקש לבחון את דפוסי ההשתלבות של בוגרי מערכת החינוך החרדית היסודית

בשוק העבודה ולעמוד על ההבדלים בין בוגריה. המחקר מתבסס על נתונים מנהליים שנאספו אודות גברים חרדים בוגרי המערכת בני 28–37. קבוצת גיל זו נבחרה שכן היא מציבה את הפרטים השונים בנקודת זמן משמעותית: זהו השלב בחייהם בו לרוב מתקבלת כבר ההחלטה האם להשתלב בשוק העבודה, לצד תקופה בה כבר נצבר ניסיון תעסוקתי ראשוני וניכרת התבססות תעסוקתית מסוימת. בכך מאפשרת אוכלוסיית המחקר לבחון באופן מושכל את מאפייני התעסוקה שלה. במסגרת זו נבחן הקשר בין המעמד המשפטי של המוסד החינוכי בו למדו, לבין משתנים תעסוקתיים מרכזיים: שיעורי התעסוקה, השכר השנתי הממוצע, השכר החודשי הממוצע ואיכות התעסוקה.

זיהוי ההבדלים והפערים בין בוגרי מערכות החינוך החרדי ואפיונם יכולים לאפשר הבנה מעמיקה של תתי-המערכות בתוך מערכת החינוך החרדית לבנים. הבנה זו של הקשרים, הפערים וההשפעות עשויה להניב תובנות באשר למאפיינים השונים של המערכת, ובכך לתרום לטיוב של איכות החינוך ושל אופי השילוב בשוק העבודה של בוגרי החברה החרדית המעוניינים בשילוב זה.

ממצאי המחקר מצביעים על שונות פנימית עמוקה בין בוגרי המוסדות השונים והם מלמדים על חשיבותה של נקודת הפתיחה המוסדית המעצבת את נתיב השתלבותם של הבוגרים בשוק העבודה: בוגרי רשת החינוך העצמאי נהנים בעקביות משיעורי תעסוקה גבוהים, שכר ממוצע גבוה ואיכות משרות טובה, בעוד בוגרי מוסדות הפטור מציגים נתוני תעסוקה נמוכים – הן בשיעורי ההשתתפות והן בגובה השכר. בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מתאפיינים בשיעורי תעסוקה גבוהים אך בשכר ובאיכות תעסוקה נמוכים יחסית, ובוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים מציגים תמונה מגוונת, שככל הנראה משתנה על פי ההקשר העירוני והקהילתי.

למרות שהניתוח במחקר זה מתבסס על המעמד המשפטי של המוסד החינוכי כנקודת המוצא המבחינה בין המוסדות, ממצאי המחקר מבהירים כי קטגוריה זו לבדה לא מספיקה לצורך הבנת ההבדלים בין המוסדות ואופן השפעתם על מסלולי החיים של הבוגרים. המעמד המשפטי משקף בראש ובראשונה סיווג מנהלי ורגולטורי הנוגע להיקף הפיקוח והתקצוב, אך המחקר מעלה כי במוסדות בעלי מעמד משפטי זהה או דומה מתקיימת שונות פנימית ניכרת, כך שהמעמד המשפטי לא לוכד בהכרח את כל המאפיינים הפדגוגיים, הארגוניים והתרבותיים של מוסדות אלה.

המחקר הנוכחי מציע מעבר מהבחנה פורמלית בין המוסדות להמשגה אנליטית, המתמקדת בנקודת הפתיחה המוסדית – כלומר באופן בו המוסד החינוכי היסודי מעצב את אופק ההזדמנויות התעסוקתיות העומד בפני הבוגרים. גישה זו מאפשרת הבנה עמוקה ומדויקת יותר של הפערים במערכת החינוך של החברה החרדית, מעבר לחלוקה המשפטית המקובלת. המחקר מציע טיפולוגיה אנליטית המבחינה בין סוגים שונים של נקודות פתיחה מוסדיות: נקודת פתיחה מוסדית מצומצמת, המתאפיינת באופק תעסוקתי מוגבל ובנתוני תעסוקה ושכר נמוכים באופן עקבי; נקודת פתיחה מוסדית מרחיבה, המספקת תשתית מקצועית משמעותית המאפשרת השתלבות תעסוקתית איכותית ופוטנציאל צמיחה לאורך זמן; נקודת פתיחה תעסוקתית, המייצרת השתלבות בשוק העבודה אך אינה מאפשרת השתלבות איכותית בהיבטי שכר ואיכות תעסוקה; ונקודת פתיחה תלוית הקשר, בה התוצאות התעסוקתיות משתנות בהתאם למרחב העירוני והקהילתי בו פועל המוסד.

לצד ההבדלים המוסדיים, מהמחקר עולה כי גם לשיוך הקהילתי יש השפעה על מסלול החיים: חסידים, ליטאים וספרדים נבדלים זה מזה בדפוסי ההשתלבות ובסוגי המשרות בהם הם מועסקים, ככל הנראה בעיקר בשל השקפות ותפיסות קהילתיות בנוגע לתעסוקה ולהשכלה. גם בתוך מרחב זה ניכרים פערים לטובת בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי. אזור המגורים בילדות והמרחב העירוני בו פועל המוסד מוסיף רובד נוסף, בשל הבדלים בתשתיות עירוניות בהשקעת הרשויות המקומיות ובהרכב האוכלוסייה החרדית המקומית. אלה יוצרים הזדמנויות ואתגרים שונים ולעיתים מעצימים או מגבילים את הפוטנציאל הטמון במסגרת החינוכית. מממצאים אלה עולה כי ההשתלבות הכלכלית של בוגרי החינוך החרדי מתעצבת בצומת תלת ממדי: המוסד החינוכי, הזרם הקהילתי והמרחב העירוני – כאשר הממד החינוכי משמש כנקודת המוצא המרכזית.

תוצאות המחקר מעלים כי מדיניות אפקטיבית תידרש לעבור מהתמקדות במעמד המשפטי הפורמלי של המוסדות להבנה של המנגנונים המוסדיים הפועלים בתוך מערכת החינוך החרדית. על מדיניות כזו לנתח מודלים חינוכיים מוצלחים המיושמים כבר כיום, ליצור סטנדרטים משותפים במטרה לצמצם פערים בין נקודות פתיחה מוסדיות שונות, ולפתח מדיניות חינוכית ומענים מותאמי הקשר המכירים בחשיבותם של ההיבטים הקהילתיים והעירוניים ורואים בהם רכיב אינטגרלי בתכנון ארוך הטווח. רק גישה המשלבת בין הרובד המוסדי, הקהילתי והמרחבי תוכל לחזק את איכות ההשתלבות התעסוקתית והכלכלית של בוגרי החינוך היסודי החרדי.

ממצאי המחקר מצביעים על צורך בזיהוי ההבדלים בענפי התעסוקה ובמשלחי היד כך שמומלץ לבחון במחקרי המשך את אופי ההשתלבות התעסוקתית של בוגרי החינוך היסודי החרדי, ולא רק את שיעורי ההשתתפות בשוק העבודה. מחקרים אלה יידרשו לנתח את השפעתם של משתנים קהילתיים, מוסדיים ומרחביים על היקף ההזדמנויות, איכות התעסוקה והמוביליות הכלכלית של גברים חרדים.



# תוכן עניינים

8.....	1. רקע.....
14.....	2. מתודולוגיה.....
16.....	3. פרק הממצאים: תעסוקה ושכר.....
16.....	3.1 נתונים כלליים.....
24.....	3.2 הבדלי תעסוקה ושכר בין בוגרי המוסדות החינוכיים השונים.....
26.....	3.3 הבדלי תעסוקה ושכר בין בוגרי המוסדות החינוכיים השונים לפי זרמים.....
30.....	3.4 הבדלי תעסוקה ושכר בין קבוצות הגיל של בוגרי המוסדות החינוכיים השונים.....
34.....	3.5 הבדלי תעסוקה ושכר בין בוגרי המוסדות החינוכיים ביישובים שונים.....
44.....	4. סיכום ודיון.....



# 01 רקע

מערכת החינוך החרדית בישראל פועלת כמערכת חינוך הנפרדת כמעט לחלוטין מהחינוך הממלכתי והיא מיועדת להעניק חינוך המותאם לערכיו, לתפיסותיו התרבותיות ולסדר העדיפויות של הציבור החרדי. מערכת חינוך זו מחולקת לשתי מערכות נפרדות – אחת לבנים ואחת לבנות. חלוקה מגדרית זו, שנעשתה מטעמי צניעות, מאפשרת הכנה של התלמידים לתפקידים השונים של גברים ונשים בחברה החרדית בה הגברים מקדישים את עיקר זמנם ללימוד תורני והנשים הן המפרנסות העיקריות. בהתאם לכך, חינוך הבנות מתבסס על הקניית הערכים של החברה החרדית – בראשם תורה וקיום מצוות באופן אדוק – לצד הענקת כלים מקצועיים שיאפשרו להן השתלבות מיטבית ומותאמת בשוק העבודה. חינוך הבנים מאורגן סביב לימודי הקודש, כשרוב המאמצים מושקעים בהכשרת התלמידים לעיסוק עצמאי בלימודים תורניים, במקביל לשילוב מצומצם, אם בכלל, של לימודים כלליים בסיסיים.

ככזה, החינוך החרדי בכלל, והחינוך היסודי לבנים בפרט, משמש בסיס לעיצוב התפיסות הערכיות והחברתיות של התלמידים ולהקניית הכלים הנדרשים לשימור המבנה החברתי של

"חברת הלומדים" ולהמשך קיומה של החברה החרדית במודל זה. בשל כך, מערכת זו מוצבת כמערכת ליבה וכאבן יסוד של החברה החרדית, וקיימת קנאות רבה סביב עצמאות החינוך ושמירה על התכנים, הערכים והכלים שהיא מקנה.

החברה החרדית מחזיקה בערכי ליבה משותפים ובראשם שמירת מצוות אדוקה ולימוד התורה כערך עליון. עם זאת, היא מורכבת מזרמים ומקהילות בעלי אורחות חיים שונות וגישות מגוונות כלפי הממשק עם החברה הישראלית – בדגש על חינוך, השכלה ותעסוקה. בהתאם לכך, גם מערכת החינוך החרדית אינה מקשה אחת ומורכבת ממגוון תתי-מערכות הנותנות מענה חינוכי שונה לזרמים השונים. מענים אלו נבדלים בהקשרים ערכיים וזהותיים ובמאפיינים החינוכיים והתפעוליים של מוסדות החינוך השונים, ובהם שונות בתוכניות הלימודים ובהרכב לימודי הקודש והחול בכל מערכת, הבדלים באיכות הכשרת צוותי ההוראה ובמעטפת הרגשית והפדגוגית הזמינה ועוד.

מערכת החינוך היסודי בישראל מורכבת ממוסדות בעלי שלושה סוגים של מעמד משפטי – מוסדות החינוך הרשמי, מוסדות המוכר שאינו רשמי ומוסדות הפטור. מערכת החינוך היסודי החרדית לבנים משתייכת לשני האחרונים ומחקר זה מתמקד בהם.<sup>1</sup> למעמד המשפטי השונה של מוסדות החינוך יש השלכות על אופן התנהלותם, המתבטאות בעיקר בתחומים אלה:

— **פיקוח:** המוסדות נתונים לרמות פיקוח שונות מצד משרד החינוך. חלקם מצויים תחת פיקוח מינימלי, המתמקד בהיבטים מנהליים ופחות בהיבטים הפדגוגיים – כמו מוסדות הפטור. המוסדות המוכרים שאינם רשמיים נמצאים תחת פיקוח הדוק יותר מצד משרד החינוך, אך עדיין נתונה להם עצמאות פדגוגית יחסית רחבה.

— **תוכנית לימודים:** הרכב תוכנית הלימודים – בעיקר החלוקה בין השעות המוקדשות ללימודים תורניים לאלה המוקדשות ללימודים מקצועיים ("לימודי חול") – ואיכות הלימודים, משתנה מאוד בין המסגרות השונות. ברוב המכריע של מוסדות החינוך החרדיים לבנים לא קיימת תוכנית לימודי ליבה מסודרת, מקצועות שונים לא נלמדים כמקצועות עצמאיים ולימודי החשבון נותרים ברמה בסיסית. במהלך חטיבת הביניים חלק ממקצועות הליבה מושמטים

1 שיפר, נ. (1998). מערכת החינוך החרדי בישראל: תקצוב, פיקוח ובקרה. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

ממערכת השעות.<sup>2</sup> ההיקף הממוצע של לימודי אנגלית ומדעים בבתי ספר חרדיים לבנים עומד על פחות ממחצית מהנדרש ובכיתות ז'–ח' אף על פחות מכך.<sup>3</sup> למוסדות הפטור ניתן חופש כמעט מוחלט בקביעת תוכנית הלימודים והדגש מושם כמעט אך ורק על לימודי הקודש. הם מחויבים לכלול בתוכנית הלימודים שלהם לימודי ליבה בהיקף של כ-55% (למעט אנגלית), כך שלימודי החול קיימים בהם רמה מינימלית, אם בכלל. רשתות החינוך והמוסדות המוכרים שאינם רשמיים מחויבים ללימודי ליבה בהיקף משמעותי עד מלא, אך בפועל מתקיימת בהם הוראת לימודי חול חלקית, בהיקפים ובאיכויות משתנות בהתאם למדיניות ההנהלה המקומית.

**תקצוב:** רמת התקצוב של מוסדות החינוך החרדיים משתנה; ככל שהמוסד החינוכי מחויב ללימודי ליבה ולפיקוח ממשלתי בהיקפים רחבים יותר, הוא מתוקצב בשיעור גבוה יותר. בהתאם לכך, מוסדות הפטור, הנתונים לפיקוח המינימלי ביותר מבין המוסדות בחינוך החרדי ומפעילים תוכניות לימודים חלקיות, מתוקצבים בשיעור הנמוך ביותר שבאופן רשמי עומד על כ-55% בלבד מתקצוב תלמיד בחינוך הרשמי, אך בפועל הוא נמוך יותר, כפי שיפורט בהמשך. לעומתם, המוסדות המוכרים שאינם רשמיים מתוקצבים בשיעורים גבוהים משמעותית הנעים בין 75% ל-100% מהתקצוב הממלכתי, בהתאם להיקף עמידתם בתוכניות הלימודים ולפיקוח. מנגנון התקצוב מותנה בעמידתם של המוסדות בהתייבויות לתוכניות לימודים מאושרות, אולם מוסדות רבים אינם מקיימים דרישה זו ומשרד החינוך ממעט להפעיל סנקציות או לקזז תקציבים בשל כך.<sup>4</sup> בחישוב העלות השנתית הממוצעת לתלמיד בפועל עולה כי קיימים פערים גדולים בין העלות לתלמיד בחינוך הרשמי לבין התקציב לתלמידי החינוך היסודי החרדי: בשנת 2021 עמד התקציב לתלמיד במוסדות הפטור על 23.7% בלבד מהעלות השנתית הממוצעת של תלמיד בחינוך הרשמי.<sup>5</sup>

**הכשרת מורים:** האיכות של צוותי ההוראה משתנה בין מוסדות החינוך השונים. ברשתות החינוך הנתמכות על ידי המדינה ובמוסדות המוכרים שאינם רשמיים קיימות דרישות

<sup>2</sup> צ'רנוביצקי, מ. ודבורה, פ. (2018). החצר האחורית של החינוך בישראל: מערכת החינוך החרדית – תמונת מצב והמלצות מדיניות. קרן ברל כצנלסון.

<sup>3</sup> שפיגל, א. (2011). "ותלמוד תורה כנגד כולם": חינוך חרדי לבנים בירושלים. מכון ירושלים למחקרי מדיניות; ברקוקור, נ., פרייחזן, ל. ונחמני, ג. (2025). לימודי ליבה בחינוך החרדי לבנים: תמונת מצב אמפירית והשלכות משפטיות. משפטים נ"ו.

<sup>4</sup> פינקלשטיין, א. (2025). (אי) אכיפת חובת לימודי הליבה בחינוך החרדי לבנים בשנים 2014–2024: סקירת נתונים. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

<sup>5</sup> משה, נ. (2023). נתוני משרד החינוך על עלות ממוצעת לתלמידים בפילוחים שונים. מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

מינימליות להכשרת המורים, אך במוסדות הפטור אין חובת הסמכה פורמלית ויש מורים המלמדים בהם המגיעים מרקע ישיבתי ללא תעודת הוראה. בין המסגרות השונות יש הבדלים גם בנוגע לתוכניות לפיתוח מקצועי ולהשתלמויות לצוותי ההוראה, וככל שהמוסד נתון לפיקוח ולתקצוב גדולים יותר, כך התוכניות וההזדמנויות לצוותי ההוראה והניהול גדולות יותר. עם זאת, לרוב הן נעשות מטעם הרשת או המוסד באופן עצמאי, ברמת מקצועיות משתנה.

כתוצאה מההבדלים בתשתיות התקציביות והחינוכיות העומדות לרשות המוסדות החינוכיים במערכת החינוך היסודית לבנים חרדים, קיימים גם הבדלים באיכות המעטפת החינוכית והרגשית הזמינה לתלמידים. במוסדות הנמצאים בפיקוח ובתקצוב נמוך ימצאו שירותים רגשיים וחינוכיים חלקיים, ובמוסדות מבוססים יותר – כמו ברשתות החינוך החרדיות – ישנה מעטפת רחבה מעט יותר, אך היקפה עדיין מצומצם משמעותית ביחס למערכת הממלכתית.

בשנת תשפ"ה למדו במסגרות החינוך היסודי החרדי קרוב ל-150,000 תלמידים, על פי הפירוט הבא:

#### ■ מוסדות הפטור

מוסדות הפטור, המתנהלים ללא פיקוח שוטף של משרד החינוך וממומנים באופן חלקי בלבד, הם המסגרת החינוכית הגדולה ביותר לבנים חרדים, בעיקר מהציבור הליטאי והחסידי. בשנת תשפ"ה למדו בהם כ-62,000 תלמידים, שהם 42% מכלל התלמידים החרדים בחינוך היסודי.

#### ■ מוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי

בחינוך החרדי היסודי לבנים המוסדות מתחלקים לשלושה גורמים מדווחים:

■ **רשת החינוך העצמאי** – רשת החינוך הוותיקה והמובילה בחינוך החרדי, המשרתת בעיקר את החינוך לבנות ושיעור הבנים הלומדים בה נמוך יחסית. בשנת תשפ"ה למדו ברשת זו כ-23,200 תלמידים בנים, שהם כ-16% מכלל התלמידים החרדים בחינוך היסודי. מוסדות החינוך לבנים ברשת זו נותנים מענה לספרדים, לליטאים ולחסידיים. רשת זו ממומנת באופן כמעט מלא על ידי המדינה והיא מחויבת ללימודי ליבה מלאים, אך גם נהנית מעצמאות מסוימת בקביעת תוכנית הלימודים.

■ **רשת מעיין החינוך התורני** – רשת חינוך המזוהה עם הציבור החרדי-ספרדי, השלישית בגודלה בחינוך החרדי. בשנת תשפ"ה למדו בה כ-31,000 תלמידים בנים, שהם כ-21% מכלל

התלמידים החרדים בחינוך היסודי. המבנה החינוכי והתקציבי של הרשת דומה לזה של רשת החינוך העצמאי.

■ **מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך החרדיות** – מוסדות פרטיים, שאינם משויכים לאף רשת. בשנת תשפ"ה למדו בהם כ־12,800 תלמידים בנים, שהם 9% מכלל התלמידים בחינוך החרדי היסודי. מוסדות אלה הם בעלי גמישות פדגוגית גבוהה, הזכאים לתקצוב ממשלתי של כ־75%, בהתאם לעמידתם בקריטריונים פדגוגיים ומנהליים. שאר התלמידים במערכת החינוך החרדית לבנים לומדים במוסדות השייכים לחינוך הממלכתי-חרדי (כ־12,000 תלמידים בשנת תשפ"ה), המהווים כ־8% מכלל התלמידים בחינוך החרדי היסודי) ובמוסדות המצויים בפיקוח ממלכתי-חרדי (כ־7,000 תלמידים המהווים כ־5% מכלל התלמידים בחינוך החרדי היסודי). מערכות חינוכיות אלו לא נכללות במחקר הנוכחי: תלמידי החינוך הממלכתי-חרדי צעירים מדי בכדי להשתתף בו שכן מערכת זו הוקמה רק בשנת 2014 ובוגריה עדיין אינם מתקרבים לגילי ה־30 הנדרשים. תלמידי החינוך הממלכתי-חרדים מתנהלים באופן שונה ונפרד משאר מערכות החינוך החרדיות, שכן הם נתונים לפיקוח שאינו חרדי. כמו כן, מדובר במיעוט במערכת. לפיכך, מחקר זה מתייחס לארבע תתי-מערכות המשפטיות והארגוניות המרכזיות והוותיקות בחינוך החרדי.

למרות המחקר המקיף אודות מערכת החינוך החרדית,<sup>6</sup> לצד עיסוק נרחב אף יותר בתעסוקת גברים חרדים ובפערי ידע ומיומנויות המשליכים על אופי השתלבות שלהם בשוק העבודה בישראל, טרם נחקר לעומק החיבור בין שני התחומים ועד כה לא נערך מחקר שיטתי ומקיף הבוחן את ההשפעה הישירה של תתי-מערכות החינוך היסודי החרדי על המאפיינים של מסלולי החיים המאוחרים יותר של בוגריהן, בייחוד על אופן השתלבותם בשוק העבודה בישראל.<sup>7</sup> בין השאר, לא נבחנו שיעורי המועסקים, רמות השכר שהם מסוגלים להגיע אליהן, ומידת הניידות החברתית והכלכלית שהם יכולים לממש.

<sup>6</sup> בארט, ע., פולנד, נ. והולנדר, א. י. (2023). לימודי ליבה ומוכנות לחיי מעשה בחינוך החרדי. מכון מנדל; בארט, ע., שפיגל, מלאך, ג. (2020). אחד מחמישה תלמידים: החינוך החרדי בישראל: המכון הישראלי לדמוקרטיה; הרוביץ, נ. (2012). השתיית למיפוי החינוך החרדי בישראל. אגורא מדיניות; פריזון, ל. (2018). הסדרת לימודי הליבה בחינוך החרדי בפרספקטיבה השוואתית. משפט, חברה ותרבות, א, 493–525; צ'רנוביצקי, מ. ודבורה, פ. (2018). החצר האחורית של החינוך בישראל: מערכת החינוך החרדית – תמונת מצב והמלצות מדיניות. קרן ברל כצנלסון; שיפר, ו. (1998). מערכת החינוך החרדי בישראל: תקצוב, בקרה ופיקוח. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות; שפיגל, א. (2011). "ותלמוד תורה כנגד כולם": חינוך חרדי לבנים בירושלים. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

<sup>7</sup> כמו אצל: רגב, א. ומילצקי, י. (2024). דוח תמונת מצב החברה החרדית 2024. המכון החרדי למחקרי מדיניות; רגב, א. (2017). דפוסי השתלבות החרדים בשוק העבודה: ניתוח פנים-חרדי והשוואה רב-מנטרית. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל; מלאך, ג. (2019). שילוב חרדים בתעסוקה: יעדים ותוכניות לשנת 2030. גוייט ישראל תבת והמכון הישראלי לדמוקרטיה; מלאך, ג., כהן, ד., וזיכרמן, ח. (2015). מכניסה לתעסוקה לתעסוקה מכניסה: תכנית אב לתעסוקת חרדים. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

הצורך בהבנת ההשפעה של מאפייני החינוך היסודי על אופני ההשתלבות של הבוגרים בשוק העבודה בישראל מתחדד על רקע העיסוק הציבורי ההולך וגובר בסוגיית לימודי הליבה בחינוך החרדי וההשקעה הגוברת של משאבים מצד פילנתרופיה וממשלה בניסיון לעודד את שילובם של תכנים אלו. זאת, למרות שלא קיימים כיום ממצאים אמפיריים מבוססים שיבהירו האם מוסדות בהם קיימים יותר פיקוח ותקצוב מובילים לשיעורי בוגרים גבוהים יותר בשוק העבודה ולתעסוקה איכותית יותר, והאם אופן הניהול הממשלתי של החינוך היסודי החרדי לבנים הוא אפקטיבי ופועל לטובתם של הבוגרים.

בהיעדר מיפוי שיטתי של ההבדלים בין סוגי המוסדות ורמות ההכשרה שהם מקנים, הדיון הציבורי והמדיני נוטה להתבסס על הנחות כלליות או על סיווגים רגולטוריים שאינם משקפים בהכרח את המציאות המוסדית ומחטיאים את מוקד ההשפעה הממשי. מחקר המנתח באופן אמפירי את הקשר בין נקודת הפתיחה המוסדית לבין דפוסי ההשתלבות בשוק העבודה מאפשר מעבר משיח עקרוני לשיח מבוסס נתונים וממצאיו עשויים לשמש תשתית לקבלת החלטות מושכלת בנוגע להיקף לימודי הליבה ולתוכנם, למודלים של הכשרת מורים, למנגנוני פיקוח והקצאת משאבים, ואף לאופן עיצוב יחסי המדינה והחברה החרדית בממשק שבין חינוך, תעסוקה ומוביליות כלכלית.

לפיכך, הבהרת הקשרים בין החינוך היסודי לתעסוקה אינה רק תרומה מחקרית אלא היא נדבך מרכזי וחינוכי בגיבוש מדיניות ארוכת טווח המבקשת לצמצם פערים ולחזק השתלבות כלכלית איכותית.



## 02 מתודולוגיה

הניתוחים המוצגים במסמך זה מבוססים על קובץ נתונים מנהלי שהורכב ביחידה להנגשת מידע למחקר בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המשלב את נתוני מרשם האוכלוסין עבור ילידי 1985–1994 עם נתוני רשות המיסים לשנת 2022. המחקר פוגש את הגברים החרדים בוגרי החינוך החרדי בגילאי 28–37, שלב בו רוב הגברים כבר קיבלו החלטה אם להשתלב בשוק העבודה וכבר צברו ניסיון ראשוני. הדבר מאפשר זיהוי של דפוסי תעסוקה יציבים יותר ובחינה מעמיקה של מאפייני ההשתלבות התעסוקתית, מתוך נקודת מבט המשלבת בין שלב ההתבססות הראשוני לבין תחילת מסלול הקריירה ארוך הטווח.

זיהוי האוכלוסייה החרדית בקבצים אלו בוצע על בסיס אלגוריתם משופר שפותח במכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית, המשלב בין זיהוי לפי משתנים המוכרים כמנבאי חרדיות (למשל מקום מגורים) ובין למידת מכונה, המתבססת על הצלבה בין מספר גדול של מקורות מידע רלוונטיים, המסייעת לזיהוי חרדיות ברמת דיוק גבוהה מאוד. אלגוריתם זה כולל גם זיהוי של השתייכות לזרמים בתוך החברה החרדית – חלוקה בעלת משמעות בשאלות החינוך

והתעסוקה. הזיהוי מתבסס על עבודת מיפוי מקיפה ויסודית של אלפי מוסדות חינוך, הקיימים כיום או שהתקיימו בעשור האחרון, בפיקוח ממלכתי-דתי וחרדי.

ברוב המחקרים נהוג לבסס את מדדי התעסוקה של האוכלוסייה בישראל בכלל, ושל המגזר החרדי בפרט, על נתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. במחקר הנוכחי בוצעה מדידה על בסיס נתונים מנהליים, המאפשר לעמוד על נתוני התעסוקה לפי מאפיינים ברזולוציה גבוהה יותר, כמו זרם חרדי ומקום מגורים.

המשתנה הבלתי תלוי במחקר הוא סוג המוסד בו למדו הפרטים הנחקרים בשנות היסודי (רשת החינוך העצמאי, רשת מעיין החינוך התורני, מוסד במעמד "פטור" או מוסד מוכר במעמד שאינו רשמי שלא שייך לרשתות. הפרטים בקבוצות המחקר שויכו כבוגרים של חינוך יסודי ממעמד משפטי ושיוך ארגוני מסוים אם למדו במוסדות במעמד משפטי ושיוך ארגוני זהה למשך תקופה של לפחות 3 שנים בין כיתות ד"ח).

במסגרת המחקר ייבחנו המשתנים התלויים הבאים: שיעורי תעסוקה, שכר חודשי ממוצע, שכר שנתי ממוצע והיקפי תעסוקה איכותית (שכר חודשי מעל השכר החציוני בכלל המשק באותה שנה). משתנים נוספים שייבחנו במסגרת המחקר הם עיר המגורים בתקופת החינוך היסודי וזרם בחברה החרדית.



# 03 הממצאים: תעסוקה ושכר

## 3.1 נתונים כלליים

במסגרת המחקר נאספו נתונים על 55,281 גברים חרדים ילידי השנים 1985–1994. נתוני השכר והתעסוקה שנאספו על גברים אלו היו נכונים לשנת 2022, בעת שהגברים הנסקרים היו בני 28–37. גילם הממוצע והחציוני של הנדגמים היה 32.

שיעורי התעסוקה של כלל קבוצת המחקר עמדו על 50.6%. ממוצע השכר השנתי של הגברים העובדים עמד על 90,127 ש"ח וממוצע השכר החודשי על 8,314 ש"ח. שיעורים אלו נמוכים יחסית לממוצע הכללי בקרב גברים חרדים, בין היתר בשל העובדה שקבוצת המחקר צעירה יחסית ונמצאת בתחילת דרכה המקצועית. כך, שיעור התעסוקה של כלל הגברים החרדים עמד על 55% בשנת 2022 וממוצע ההכנסה החודשית של הגברים המועסקים עמד על כ־10,000 ש"ח<sup>8</sup>. שיעור העובדים במשרות איכותיות, ששכרם גבוה מהשכר החציוני בכלל המשק, עומד

<sup>8</sup> רגב א. ומילצקי י. (2024). דוח מצב החברה החרדית 2024. המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית.

על 20.3%.

החברה החרדית אינה מקשה אחת. היא אחת מקבוצות האוכלוסייה המגוונות בישראל והיא מורכבת מזרמים ומקהילות שונות הנבדלים אלה מאלה בעמדות, בהשקפות העולם ובדפוסי ההתנהגות. לקבוצות המרכיבות את החברה החרדית מאפיינים משותפים משמעותיים, ביניהם שמירה מוקפדת על הלכה ועל מסורת ישראל, הצבת ערך לימוד התורה כליבה וציות והכנעה להנהגה של גדולי ישראל. עם זאת, בתחומים מרכזיים כמו תעסוקה, השכלה, דיור וחינוך קיימים ביניהם הבדלים משמעותיים המעצבים אורחות חיים ייחודיים לכל זרם ומשפיעים על עיצוב המדיניות הנדרשת ועל אופי המענים הנדרשים.

שלושת הזרמים הגדולים המרכיבים את החברה החרדית הם הליטאי, הספרדי והחסידי. זרמים אלה שונים זה מזה בהיבטים היסטוריים, אידיאולוגיים ופרקטיים.<sup>9</sup> הזרם הליטאי הוא הגדול ביותר. הוא מונה כ־433,000 איש, ושיעורו כ־34% מהחברה החרדית. הזרם הספרדי הוא השני בגודלו. הוא מונה כ־408,000 איש, שהם כ־32% מהאוכלוסייה החרדית. הזרם החסידי (ללא חב"ד) קטן מעט יותר ומונה כ־369,000 איש. שיעורו כ־29% מהחברה החרדית. חסידות חב"ד, הנבחנת בנפרד, מונה כ־50,000 איש ושיעורה מגיע ל־4% מכלל החרדים.<sup>10</sup>

במחקר הנוכחי, אוכלוסיית המחקר נחלקת לזרמים השונים באופן דומה להתפלגותם באוכלוסייה הכללית. 36% מאוכלוסיית המחקר הם ליטאים (סה"כ 19,871 פרטים); 33% ספרדים (סה"כ 18,076); 29% חסידיים (סה"כ 15,835); ו־3% חב"ד (סה"כ 1,499).

<sup>9</sup> הזרם הליטאי התגבש במזרח אירופה במאה ה־18 וה־19. הוא שם דגש על לימוד תורה ועל עקרונות אינטלקטואליים, והוא מאופיין במבנה קהילתי היררכי אחד המשותף לכל הליטאים. הזרם הספרדי מאגד קבוצות מגוונות של יהודים שמוצאם מארצות צפון אפריקה ומן המזרח התיכון והוא מתאפיין בגישה מסורתית לקיום המצוות בהתאם למורשת המקומית. הזרם החסידי, שנולד אף הוא במזרח אירופה במאה ה־18, שם דגש על חויית עבודת ה' ועל חיי קהילה חזקים. בזרם החסידי מגוון חצרות חסידיות. בראש כל חצר עומד אדמו"ר, ולכל חצר חסידית תת־מאפיינים ייחודיים, שיפרטו בהמשך.

<sup>10</sup> רגב א. ומילצקי י. (2024). דוח מצב החברה החרדית 2024. המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית.

טבלה 1 התפלגות אוכלוסיית המחקר לפי זרמים

זרם	מספר פריטים	שיעורם
חב"ד	1,499	3%
חסידי	15,835	29%
ליטאי	19,871	36%
ספרדי	18,076	33%

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

מחקר זה נסוב סביב מעמדו המשפטי של המוסד החינוכי בו התחנכו הגברים החרדים השייכים לאוכלוסיית המחקר. בהתאם לכך, אוכלוסייה זו כוללת רק גברים המזוהים כחרדים כיום, שלמדו במסגרות החינוך היסודיות השייכות לפיקוח חרדי.

אוכלוסיית המחקר נחלקת לבוגרי המוסדות החינוכיים השונים כדלהלן:

58% מהפריטים במחקר למדו במוסדות במעמד "פטור" (סה"כ 31,838); 20% למדו במסגרות חינוכיות של רשת החינוך העצמאי (סה"כ 10,879), 10% למדו במוסדות השייכים לרשת מעיין החינוך התורני (סה"כ 5,770) ו-12% למדו במסגרות חינוכיות במעמד מוכר שאינו רשמי שאינו שייך לרשתות (סה"כ 6,974).

חלוקה זו שונה מעט מההתפלגות הכללית של הבנים בחינוך החרדי היסודי לפי מעמד משפטי ושיוך ארגוני,<sup>11</sup> שכן במסגרת מחקר זה לא נכללים בוגרי מוסדות חרדיים המצויים תחת פיקוח ממלכתי-חרדי מהווים כ-5% מכלל התלמידים החרדים. כמו כן, בוגרי מוסדות רשת מעיין החינוך התורני מהווים רק כ-10% מאוכלוסיית המחקר הנוכחית, בעוד שבהתפלגות הכללית הם מהווים כ-20% מכלל התלמידים החרדים. נוכחות חסר של בוגרי מערכת זו במסגרת המחקר יכולה לנבוע מכך שתלמידים רבים בה לא מגיעים ממשפחות חרדיות אלא ממשפחות

<sup>11</sup> שם.

הנמצאות על הספקטרום הדתי, שאינם מנהלים אורח חיים חרדי כבוגרים. לפיכך, הם אינם מזהים כפרטים בוגרים חרדים באלגוריתם המזהה חרדים במסד הנתונים.

## טבלה 2 התפלגות אוכלוסיית המחקר לפי סוג המוסד החינוכי היסודי

שיעורם	מספר בוגרים	מעמד משפטי ושיוך ארגוני של המוסד החינוכי המרכזי ביסודי
58%	31,838	פטור
20%	10,879	חינוך עצמאי
10%	5,770	מעיין החינוך התורני
12%	6,794	מוכש"ר שאינו ברשות

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

אוכלוסיית המחקר נחלקת בין מוסדות החינוך היסודיים השונים באופן הבא:

- חסידיים** – 69% מהאוכלוסייה החסידיית המשתתפת במחקר למדה במוסדות הפטור, 18% למדו ברשת החינוך העצמאי, 5% למדו ברשת מעיין החינוך התורני ו-8% למדו במוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך החרדיות.

- ספרדיים** – חלק משמעותי מהאוכלוסייה הספרדית למד במסגרות הפטור השונות (40%). השאר מתחלקים באופן דומה בין רשת החינוך העצמאי (23%) ורשת מעיין החינוך התורני (25%). 12% למדו במוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך החרדיות.

- ליטאים** – גם בקרב האוכלוסייה הליטאית מסגרות הפטור הם מסגרת הלימודים המרכזית של אוכלוסיית המחקר (66%). 19% למדו ברשת החינוך העצמאי, 2% למדו במוסדות של רשת מעיין החינוך התורני ו-14% למדו במוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך החרדיות.

### טבלה 3 התפלגות אוכלוסיית המחקר לפי זרם וסוג המוסד החינוכי היסודי

זרם	פטור	רשת החינוך העצמאי	רשת מעיין החינוך התורני	מוכש"ר שאינו ברשות
חסידים	69%	19%	5%	8%
ליטאים	66%	19%	2%	14%
ספרדים	40%	23%	25%	12%

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

טבלה מספר 4 מציגה חלוקה של התפלגות הזרמים בין המוסדות החינוכיים. מהטבלה ברור כי מוסדות הפטור נותנים מענה בעיקר לאוכלוסייה ליטאית (41% מהתלמידים) וחסידית (34% מהתלמידים). המוסדות של רשת החינוך העצמאי נותנות מענה מגוון יחסית, כאשר 38% מהתלמידים בקבוצת המחקר שלמדו בהם הם ספרדים, 34% ליטאים ו-27% חסידים. רשת מעיין החינוך התורני נותנת מענה בעיקר לאוכלוסייה ספרדית, כאשר 79% מבוגריה המשתתפים במחקר משתייכים לאוכלוסייה זו. האוכלוסייה החסידית והליטאית בוגרת מוסדות רשת מעיין החינוך התורני מהווה קבוצה שולית ולכן לרוב לא תינתן להן התייחסות במסגרת המחקר. לבסוף, מסגרות החינוך במעמד מוכר שאינו רשמי שאינן שייכות לרשתות החינוך החרדיות נותנות מענה בעיקר לאוכלוסייה ליטאית (40% מתלמידיהן) וספרדית (34% מתלמידיהן).

**טבלה 4** התפלגות אוכלוסיית המחקר לפי סוג המוסד החינוכי היסודי וזרם

שיעורם	מספרם	זרם	מעמד משפטי ושיוך ארגוני של המוסד החינוכי המרכזי ביסודי
2%	706	חב"ד	<b>פטור</b>
34%	10,916	חסידי	
41%	13,051	ליטאי	
23%	7,165	ספרדי	
1%	118	חב"ד	<b>חינוך עצמאי</b>
27%	2,985	חסידי	
34%	3,678	ליטאי	
38%	4,098	ספרדי	
1%	78	חב"ד	<b>מעייין החינוך התורני</b>
12%	715	חסידי	
7%	408	ליטאי	
79%	4,569	ספרדי	
9%	597	חב"ד	<b>מוכש"ר שאינו ברשתות</b>
18%	1,219	חסידי	
40%	2,734	ליטאי	
33%	2,244	ספרדי	

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לתנונים מנהליים של הלמ"ס

הנתונים חולקו לשתי קבוצות גיל: הקבוצה הצעירה, הכוללת את ילידי 1990–1994 (בני 28–32 והקבוצה הבוגרת, הכוללת את ילידי 1985–1989 (בני 33–37). חלוקה זו נועדה לאפשר בחינה של ההבדלים הנובעים מהשלב השונה בו הם נמצאים במסלול התעסוקתי. הקבוצה הצעירה כוללת גברים הנמצאים לרוב בשנים הראשונות של השתלבותם בשוק העבודה, לעיתים במקביל להשלמת הכשרה והשכלה, אך היא יכולה לשקף גם תהליכים עדכניים יותר במערכת החינוך החרדית וביחס של החברה החרדית לתעסוקה. לעומתה, הקבוצה הבוגרת כוללת גברים שצברו מספר שנים משמעותי יותר של ניסיון תעסוקתי, המאפשר בחינה של מגמות מיצוב, יציבות והתקדמות בעבודה לאורך זמן. הבחנה זו מאפשרת, אם כן, לבחון לא רק האם מתבצעת כניסה לשוק העבודה אלא גם את איכות ההשתלבות ואת האפשרות להתקדמות תעסוקתית.

קבוצת הגיל הצעירה (ילידי 1990–1994) מונה 32,049 פרטים שגילם הממוצע הוא 29.89, וגילם החציוני הוא 30. שיעורי התעסוקה של הפרטים בקבוצה זו עומדים על 49%. ממוצע השכר השנתי שלהם עומד על 82,580 ש"ח, וממוצע השכר החודשי עומד על 7,758 ש"ח. שיעור העובדים במשרות איכותיות בקבוצת גיל זו עומד על 17.3%.

קבוצת הגיל הבוגרת (ילידי 1985–1989) מונה 23,232 פרטים, שגילם הממוצע הוא 34.86 וגילם החציוני הוא 35. כצפוי, שיעורי התעסוקה של הפרטים בקבוצה זו גבוהים יותר משיעורי התעסוקה של הפרטים בקבוצת הגיל הצעירה, ועומדים על 52.7%. גם נתוני השכר שלהם גבוהים יותר: ממוצע השכר השנתי שלהם עומד על 100,530 ש"ח וממוצע השכר החודשי עומד על 9,081 ש"ח. גם שיעור העובדים במשרות איכותיות בקבוצת גיל זו גבוה מזה של קבוצת הגיל הצעירה, ועומד על 24.5%.

נתונים אלו ממחישים את ההבדלים בגילאים השונים של צעירים בכלל ושל חרדים בפרט בשוק העבודה: העלייה בגיל ובניסיון תעסוקתי מתורגמת לשיעורי תעסוקה גבוהים יותר, שכר ממוצע גבוה יותר ושיעור גדול יותר של השתלבות במשרות איכותיות. אולם דפוס זה נראה אחרת בחברה הכללית, שכן גברים חרדים נכנסים לשוק העבודה בגיל מאוחר יחסית, ולכן בקבוצת הגיל הצעירה במחקר זה, בה הגיל הממוצע נושק ל-30, הם נמצאים בתחילת דרכם התעסוקתית, בעוד עמיתיהם באוכלוסייה הכללית כבר צברו בשלב זה ותק וניסיון משמעותי. מלבד הבדלי גיל, שיעורי תעסוקה ונתוני שכר, קיימים בין שתי קבוצות הגיל המשתתפות

במחקר הבדלים קלים בהתפלגות הזרמים החרדיים בתוכן ובהתפלגות המעמד המשפטי של המוסדות בהם למדו. כך, שיעור המשתתפים השייכים לזרם הספרדי נמוך מעט בקבוצת הגיל הבוגרת ומגיע ל-31% מהפרטים בקבוצת המחקר, לעומת 34% מהפרטים בקבוצת הגיל הצעירה. שיעור הליטאים והחסידיים, לעומת זאת, גבוה מעט יותר בקבוצת הגיל הבוגרת: 37% ליטאים ו-29% חסידיים, לעומת 35% ליטאים ו-28% חסידיים בקבוצת הגיל הצעירה.

שיעור בוגרי מוסדות הפטור ורשת החינוך העצמאי גבוה מעט יותר בקבוצת הגיל הבוגרת, כאשר 59% מתוכם למדו בחינוך היסודי במסגרות של מוסדות הפטור, ו-21% למדו במסגרות רשת החינוך העצמאי, לעומת 57% ו-18%, בהתאמה, בקבוצת הגיל הצעירה. בוגרי רשת מעיין החינוך התורני הם בעלי נוכחות נמוכה יותר בקבוצת הגיל הבוגרת, כאשר 9% מתוכם למדו בחינוך היסודי ברשת זו לעומת 12% מהפרטים בקבוצת הגיל הצעירה. בוגרי מוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי שאינו שייך לרשתות דומה בשתי קבוצות הגיל, ועומד על 12% בקרב קבוצת הגיל הבוגרת ו-13% בקבוצת הגיל הצעירה. הבדלים אלו הם אומנם שוליים יחסית, אך הם מהווים עדות מסוימת לירידה במעמדה של רשת החינוך העצמאי לאורך השנים בתוך הציבור החרדי, לצד התבססות מסוימת של רשת מעיין החינוך התורני.

**טבלה 5** התפלגות קבוצות הגיל השונות באוכלוסיית המחקר זרם ולפי סוג המוסד החינוכי היסודי

זרם	ילידי 1989 – 1985	ילידי 1994 – 1990
חב"ד	3%	3%
חסידי	29%	28%
ליטאי	37%	35%
ספרדי	31%	34%
<b>מעמד משפטי ושיוך ארגוני של מוסד חינוכי ביסודי</b>		
פטור	59%	57%
רשת החינוך העצמאי	21%	18%
רשת מעיין החינוך התורני	9%	12%
מוכש"ר שאינו ברשתות	12%	13%

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

### 3.2 הבדלי תעסוקה ושכר בין בוגרי המוסדות החינוכיים השונים

עיבוד וניתוח של נתוני התעסוקה והשכר של בוגרי מוסדות החינוך השונים מצביעים על הבדלים בשיעורי התעסוקה והשכר שלהם.

שיעורי התעסוקה של בוגרי מוסדות הפטור הם הנמוכים ביותר מבין כלל בוגרי מוסדות החינוך החרדיים ועומדים על 47% לעומת 50% בקרב בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות, 56% בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי, ו-59% בקרב בוגרי רשת מעיין החינוך התורני.

גם שכרם החודשי הממוצע של בוגרי מוסדות הפטור הוא הנמוך ביותר ועומד על 8,044 ש"ח לעומת שכרם החודשי הממוצע של בוגרי רשת מעיין החינוך התורני העומד על 8,235 ש"ח, של בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות העומד על 8,518 ש"ח ושל בוגרי רשת החינוך העצמאי העומד על 8,924 ש"ח.

מנתונים אלה עולה כי שיעורי התעסוקה הגבוהים ביותר נמדדו בקרב בוגרי מוסדות רשת מעיין החינוך התורני, אולם שכרם החודשי הממוצע נמוך יחסית וגבוה רק משכרם של בוגרי מוסדות הפטור, שהוא הנמוך ביותר.

כן נמצא כי שיעורי התעסוקה של בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי הם מהגבוהים והם נמוכים רק במעט משיעורי התעסוקה של בוגרי מוסדות רשת מעיין החינוך התורני. עם זאת, שכרם החודשי הממוצע הוא הגבוה ביותר מבין בוגרי מוסדות החינוך השונים. גם שיעורי המועסקים בתעסוקה איכותית בקרב בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי הם הגבוהים ביותר ועומדים על 23%, לעומת 21% בקרב בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות, 20% מבוגרי רשת מעיין החינוך התורני ו-19% מבוגרי מוסדות הפטור.

שיעורי התעסוקה בקרב בוגרי מוסדות החינוך המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות נמוכים יחסית, אך שכרם החודשי הממוצע גבוה יחסית.

### טבלה 6 נתוני תעסוקה לפי סוג המוסד החינוכי היסודי

שיעורי תעסוקה איכותית	שכר חודשי ממוצע	שיעורי תעסוקה	גיל ממוצע	N	מעמד משפטי ושיוך ארגוני של המוסד החינוכי המרכזי ביסודי
0.19	8,044	47%	32.03	31,838	פטור
0.233	8,924	56%	32.21	10,879	חינוך עצמאי
0.199	8,235	59%	31.5	5,770	מעיין החינוך התורני
0.212	8,518	50%	31.79	6,794	מוכש"ר שאינו ברשתות

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

### 3.3 הבדלי תעסוקה ושכר בין בוגרי המוסדות החינוכיים השונים לפי זרמים

הרכב האוכלוסייה במוסדות החינוכיים השונים משתנה ולכן ייתכן כי נתוני התעסוקה והשכר מושפעים מהבדלים בין הזרמים החרדיים ולא דווקא מהמעמד המשפטי של המוסד. בהתאם לכך, נבדקו במחקר גם ההבדלים במדדי התעסוקה של בוגרי המוסדות על פי הזרמים להם הם משתייכים.

הנתונים מעלים כי בוגרי מוסדות הפטור – כולל חסידיים, ליטאים וספרדים – עובדים בשיעורים הנמוכים ביותר וגם שכרם הוא מהנמוכים ביותר. רק שכרם של חסידיים בוגרי מוסדות הפטור גבוה מעט יותר מבוגרי מוסדות אחרים.

עוד עולה כי בוגרי רשת החינוך העצמאי השונים – כולל חסידיים, ליטאים וספרדים – מרוויחים את השכר הממוצע הגבוה ביותר, וכי גם שיעורי התעסוקה שלהם הם מן הגבוהים. עם זאת, שיעורי התעסוקה של ליטאים וספרדים בוגרי רשת מעיין החינוך התורני גבוהים מעט מאלה של ליטאים וספרדים בוגרי רשת החינוך העצמאי.

בהתבוננות על הנתונים מזווית הזרמים השונים עולה גם כי בכל מוסדות החינוך שיעורי התעסוקה של הליטאים הם הנמוכים ביותר. נתון זה הולם את הנתונים הקיימים בנוגע להבדלים בשיעורי התעסוקה הכלליים של גברים חרדים מהזרמים השונים, מהם עולה כי שיעורי התעסוקה של גברים ליטאים הם הנמוכים ביותר.<sup>12</sup>

אולם, בין ליטאים בוגרים מוסדות החינוך השונים קיימים הבדלים. כך, ליטאים בוגרי מוסדות הפטור עובדים בשיעור התעסוקה הנמוך ביותר – 38%, וגם שכרם הממוצע הוא הנמוך ביותר ועומד על 7,626 ש"ח. ליטאים בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי עובדים בשיעור גבוה משמעותית (49%) ושכרם החודשי הממוצע הוא הגבוה ביותר בקרב הליטאים ומגיע ל-9,677 ש"ח. שיעור התעסוקה של ליטאים בוגרי מוסדות המוכר שאינו רשמי שאינו שייך לרשתות הוא נמוך ודומה לזה של ליטאים בוגרי מוסדות הפטור (41%), אך שכרם החודשי הממוצע גבוה יותר ועומד על 8,488 ש"ח.<sup>13</sup>

הממצא כי ליטאים בוגרי מוסדות הפטור עובדים בשיעורים הנמוכים ביותר ומרוויחים את

<sup>12</sup> ש.ם.

<sup>13</sup> ישנם ליטאים בוגרי מסגרות רשת מעיין החינוך התורני, אך מספרם יחסית קטן ולכן לא נתייחס במסגרת זו לנתוני השכר והתעסוקה שלהם.

השכר החודשי הממוצע הנמוך ביותר בין הליטאים הוא בעל משמעות רבה. זאת בהתחשב במשקלה של קבוצה זו, שהיא קבוצת הפרטים הגדולה ביותר המהווה 24% מכלל אוכלוסיית המחקר ו-66% מאוכלוסיית הליטאים במחקר, ולכן השפעתם הכלכלית גדולה.

הממצאים מדגישים כי ליטאי בוגר מוסדות רשת החינוך העצמאי עובד בשיעורים הגבוהים ביותר מבין כלל הליטאים ומרוויח את השכר הגבוה ביותר – ביחס לשאר הליטאים וביחס לכלל אוכלוסיית המחקר. הוא משתכר שכר הגבוה בכמעט 30% משכרו של ליטאי בוגר מוסדות הפטור ובכ-15% משכרו של ליטאי בוגר מוסדות החינוך המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות.

הנתונים מעלים גם כי שיעורי התעסוקה של החסידים הם הגבוהים ביותר במוסדות החינוך השונים.<sup>14</sup> נתון זה הולם גם הוא את הנתונים הקיימים על הבדלים בשיעורי התעסוקה הכלליים של גברים חרדים, לפיהם שיעורי התעסוקה של גברים חסידים הם הגבוהים ביותר.<sup>15</sup> בדומה לליטאים, גם חסידים בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי מועסקים בשיעור הגבוה ביותר ביחס לשאר החסידים וכן ביחס לכלל אוכלוסיית המחקר (64%), ושכרם החודשי הממוצע הוא הגבוה ביותר בקרב כלל החסידים ועומד על 8,671 ש"ח. חסידים בוגרי מוסדות הפטור עובדים בשיעורים הנמוכים ביותר (55%) וגם שכרם החודשי הממוצע נמוך יותר ועומד על 8,196 ש"ח. חסידים בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות עובדים בשיעורים דומים לחסידים בוגרי מוסדות הפטור (55%), אך שכרם החודשי הממוצע הוא הנמוך ביותר ובין הנמוכים ביותר בכלל אוכלוסיית המחקר ועומד על 7,782 ש"ח בלבד.

מנתונים אלה עולה כי הבדלי השכר בין החסידים בוגרי המוסדות השונים קטנים יותר מהבדלי השכר בין הליטאים: שכרו של חסיד בוגר מוסדות רשת החינוך העצמאי הוא הגבוה ביותר מבין כלל החסידים וגבוה בכ-6% משכרו של חסיד בוגר מוסדות הפטור ובכ-11% משכרו של חסיד בוגר מוסדות החינוך המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות.

בקרב הספרדים נמצא כי בוגרי רשת מעיין החינוך התורני עובדים בשיעורים הגבוהים ביותר (60%) ושכרם החודשי עומד על 8,249 ש"ח, בדומה לממוצע. ספרדים בוגרי רשת החינוך העצמאי עובדים בשיעורים נמוכים יותר, אך עדיין גבוהים יחסית (57%). שכרם הממוצע

<sup>14</sup> בדומה לליטאים, ישנם חסידים בוגרי מסגרות רשת מעיין החינוך התורני, אך מספרם יחסית קטן ולכן לא נתייחס במסגרת זו לנתוני השכר והתעסוקה שלהם.

<sup>15</sup> שם.

הוא הגבוה ביותר בקרב כלל הספרדים ועומד על 8,467 ש"ח. ספרדים בוגרי מוסדות הפטור, המהווים את קבוצת הספרדים הגדולה ביותר, עובדים בשיעורים הנמוכים ביותר מבין הספרדים (52%), ושכרם החודשי הממוצע עומד על 8,076 ש"ח – בין הנמוכים ביחס לשאר הספרדים וכן ביחס לכלל קבוצת המחקר. ספרדים בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך החרדיות עובדים בשיעור נמוך יחסית, אך גבוה יותר מספרדים בוגרי מוסדות הפטור, כאשר שיעור התעסוקה שלהם עומד על 54%. שכרם החודשי הממוצע, לעומת זאת, הוא הנמוך ביותר ביחס לשאר הספרדים בוגרי מוסדות החינוך השונים ועומד על 8,001 ש"ח בלבד.

מנתונים אלה עולה כי חסידיים וספרדים בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות מרוויחים את השכר הנמוך ביותר ביחס לחסידיים ולספרדים בוגרי מוסדות אחרים.

טבלה 7 נתוני תעסוקה לפי סוג המוסד החינוכי היסודי זורם

שיעורי תעסוקה איכותית	שכר חודשי ממוצע	שיעורי תעסוקה	N	זרם	מעמד משפטי ושיוך ארגוני של המוסד החינוכי המרכזי ביסודי
0.181	8,196	55%	10,916	חסידים	פטור
0.183	7,626	38%	13,051	ליטאים	
<b>0.201</b>	8,076	52%	7,165	ספרדים	
0.215	8,671	<b>64%</b>	2,985	חסידים	חינוך עצמאי
<b>0.267</b>	<b>9,677</b>	49%	3,678	ליטאים	
0.215	8,467	57%	4,098	ספרדים	
0.197	8,017	54%	715	חסידים	מעין החינוך התורני
0.182	8,272	53%	408	ליטאים	
<b>0.201</b>	8,249	60%	4,569	ספרדים	
0.168	7,782	55%	1,219	חסידים	מוכש"ר שאינו ברשות
<b>0.217</b>	8,488	41%	2,734	ליטאים	
0.196	8,001	54%	2,244	ספרדים	

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

### 3.4 הבדלי תעסוקה ושכר בין קבוצות הגיל של בוגרי המוסדות החינוכיים השונים

המחקר בדק גם הבדלים בנתוני התעסוקה והשכר של בוגרי מוסדות החינוך השונים מקבוצות הגיל השונות, וכן הבדלים בפערי השכר והתעסוקה ביניהם.

ניתוח נתוני התעסוקה של בוגרי המוסדות לפי קבוצות הגיל מעלה כי שיעורי התעסוקה וממוצע השכר החודשי גבוהים יותר בקרב קבוצת הגיל הבוגרת של בוגרי כל המוסדות, נתון צפוי בשל מסלולי ההתקדמות המקצועיים והניסיון הנצבר של עובדים בשוק העבודה. אולם, ניכרים הבדלים בין קבוצות הגיל בפערי השכר והתעסוקה של בוגרי המוסדות השונים.

בקרב קבוצת הגיל הצעירה, שיעורי התעסוקה של בוגרי מוסדות הפטור הם הנמוכים ביותר ועומדים על 45.2%. בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים הם מעט גבוהים יותר ועומדים על 49.4% ובקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי על 54.5%. שיעורי התעסוקה של בוגרי רשת מעיין החינוך התורני הם הגבוהים ביותר ועומדים על 58.1%.

מנתונים אלה עולה כי פער התעסוקה עומד על 3.6 נקודות אחוז בין בוגרי רשת מעיין החינוך התורני לבוגרי רשת החינוך העצמאי, על 5.1 נקודות אחוז בין בוגרי החינוך העצמאי לבוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים, ועל 4.2 נקודות אחוז בין בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים לבוגרי מוסדות הפטור.

בקרב קבוצת הגיל הבוגרת, שיעורי התעסוקה של בוגרי מוסדות הפטור נותרו הנמוכים ביותר ועומדים על 50.1%. בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים הם דומים ועומדים על 50.2%, בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי על 58.2%, ואילו בקרב בוגרי רשת מעיין החינוך התורני הם עדיין הגבוהים ביותר ועומדים על 60.3%.

ממצאים אלה מצביעים על כך שהמדרג בין סוגי המוסדות נשמר עם הגיל, אך הפערים בשיעורי התעסוקה משתנים: הפער בין בוגרי רשת מעיין החינוך התורני לבוגרי החינוך העצמאי מצטמצם ל-2.1 נקודות אחוז בלבד ואילו הפער בין בוגרי החינוך העצמאי לבוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים מתרחב ל-8 נקודות אחוז. התרחבות זו נובעת בעיקר מהיעדר צמיחה בשיעור התעסוקה של בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים ואף מובילה לכך שהפער ביניהם לבין בוגרי מוסדות הפטור כמעט ונעלם, ועומד על 0.1 נקודות אחוז בלבד.

באשר לנתוני השכר, בקרב קבוצת הגיל הצעירה השכר החודשי הממוצע של בוגרי מוסדות הפטור הוא הנמוך ביותר ועומד על 7,489 ש"ח. שכרם של בוגרי רשת מעיין החינוך התורני עומד על 7,892 ש"ח – פער של 5%. בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים השכר גבוה מעט ועומד על 8,083 ש"ח – פער של 2% ביחס לשכרם של בוגרי רשת מעיין החינוך התורני. השכר הגבוה ביותר נרשם בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי, ועומד על 8,154 ש"ח – גבוה ב-1% משכרם של בוגרי המוסדות המוכשרים שאינם רשמיים.

פערי השכר בקרב קבוצת הגיל הבוגרת שונים. שכרם של בוגרי מוסדות הפטור עומד על 8,762 ש"ח, ושל בוגרי רשת מעיין החינוך התורני על 8,908 ש"ח – פער של 2%, נמוך מזה שנמצא בקבוצת הגיל הצעירה. בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים השכר גבוה יותר ועומד על 9,239 ש"ח – גבוה ב-4% מזה של בוגרי רשת מעיין החינוך התורני, פער גדול יותר בהשוואה לקבוצת הגיל הצעירה. השכר הגבוה ביותר נרשם בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי, ועומד על 9,853 ש"ח – גבוה ב-7% מזה של בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים, פער גדול יותר בהשוואה לקבוצת הגיל הצעירה.

ממצאים אלה מראים כי בקבוצת הבוגרים שכרם של בוגרי רשת החינוך העצמאי הוא הגבוה ביותר, וגבוה ב-12% מזה של בוגרי מוסדות הפטור, שהוא הנמוך ביותר. פער זה גדול מהפער המקביל בקבוצת הגיל הצעירה, העומד על 9%.

פער השכר הקטן ביותר בין קבוצות הגיל הוא בקרב בוגרי רשת מעיין החינוך התורני, שכרם של הבוגרים מקבוצת הגיל הבוגרת גבוה ב-13% משכרם של הבוגרים מקבוצת הגיל הצעירה. פער זה גבוה מעט יותר בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים (14%), ובקרב בוגרי מוסדות הפטור עומד על 17%. הפער הגבוה ביותר נמצא בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי (21%).

הממצאים מצביעים על כך שבוגרי רשת החינוך העצמאי נהנים מנקודת פתיחה גבוהה יחסית: שכרם הממוצע של בוגרי קבוצת הצעירים של רשת זו הוא הגבוה ביותר, ושיעור הגידול בשכר לאורך השנים הוא הגבוה ביותר בקרב בוגריה. ממצא זה עשוי להעיד על סל כלים ומיומנויות רחב יותר המוענק במסגרת זו, המאפשר לא רק שכר ממוצע גבוה אלא גם מגמת גידול מתמשכת בשכר, וכן על כך שבוגרי הרשת משתלבים מוקדם יותר בשוק העבודה ולכן יכולים להתקדם בו באופן משמעותי יותר.

קצב הגידול בשיעור המועסקים בקרב בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי הוא מהגבוהים, אך הוא נמוך מקצב הגידול בקרב בוגרי מוסדות הפטור. נתון זה יכול לנבוע מכך ששיעור התעסוקה בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי גבוה מלכתחילה ולכן טווח השיפור האפשרי מוגבל יחסית, בעוד בוגרי מוסדות הפטור מתחילים מנקודת פתיחה נמוכה במיוחד. עם זאת, גם כאשר ניכרת בקרב בוגרי מוסדות הפטור מגמת עלייה מסוימת, הם לא מגיעים לרמת תעסוקה הדומה לזו של בוגרי המסגרות האחרות ושיעור המועסקים מקרב בוגרי מוסדות הפטור נותר הנמוך ביותר – גם בקרב קבוצת הצעירים וגם בקרב קבוצת הבוגרים.

נקודת הפתיחה של בוגרי מוסדות הפטור היא הנמוכה ביותר ושכר בוגריהם הוא הנמוך ביותר בשתי קבוצות הגיל. אולם, פער השכר בין הבוגרים הוא השני בגודלו ועומד על 17%. ממצא זה יכול להעיד שחלקם מצליחים לשפר את מצבם התעסוקתי לאורך הזמן באמצעות צבירת ניסיון, רכישת מיומנויות חדשות וצמצום פערי השכלה. אולם גם אז, הכנסתם נותרת ברמות הנמוכות בהשוואה לבוגרי מסגרות אחרות, ככל הנראה בשל סל כלים וידע מקצועי מוגבל יותר.

נקודת הפתיחה של בוגרי רשת מעיין החינוך התורני בהיבט השכר גבוהה מזו של בוגרי מוסדות הפטור אך נמוכה מזו של בוגרי רשת החינוך העצמאי: שכרם של בוגרי קבוצת הצעירים נמצא בטווח הביניים. שיעור הגידול בשכרם בין שתי קבוצות הגיל הוא הנמוך מבין כל המסגרות, ועומד על 11%. גם בהיבטי התעסוקה ניכרת נקודת פתיחה גבוהה יחסית, אולם הצמיחה לאורך השנים מתונה, מה שיכול להעיד כי חלק ניכר מהפוטנציאל התעסוקתי של בוגרי רשת זו ממומש כבר בתחילת דרכם. ממצא זה יכול להצביע על כך שרשת חינוך זו מקנה לבוגריה בסיס תעסוקתי סביר אך מוגבל ביכולתו להבטיח מסלול התקדמות משמעותי בשכר ובתעסוקה לאורך זמן.

בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים שאינם חלק מרשתות ניתן לזהות נקודת פתיחה גבוהה יחסית בהיבט השכר: שכרם של הצעירים גבוה יותר מזה של בוגרי מוסדות הפטור ושל בוגרי רשת מעיין החינוך התורני, אם כי נמוך מזה של בוגרי רשת החינוך העצמאי. שיעור הגידול בשכרם בין קבוצות הגיל עומד על רמה בינונית (13%) ומלמד כי מסגרות אלה מצליחות לספק לבוגריהן נקודת מוצא טובה, לצד אפשרות להתקדמות מסוימת לאורך זמן.

אולם, בנתוני שיעורי התעסוקה ניכרת מגמה אחרת: שיעור המועסקים בקרב הצעירים בוגרי מוסדות אלו הוא מהנמוכים וקצב הגידול בשיעור התעסוקה הוא הנמוך ביותר. כתוצאה מכך, מצבה של קבוצת הגיל הבוגרת של מוסדות אלו דומה לבוגרי מוסדות הפטור. ממצאים מורכבים אלו יכולים להעיד כי מוסדות אלה מושכים אוכלוסייה מובחנת יחסית בתוך החברה החרדית: מצד אחד, בוגרים הנכנסים לשוק העבודה נהנים מנקודת פתיחה גבוהה יותר בשכר ומאיכות תעסוקה טובה, כנראה בזכות רקע משפחתי פתוח יותר או הקניית מיומנויות בסיסיות טובות יותר. מצד שני, שיעור המועסקים הכולל נמוך יחסית וקצב הגידול בתעסוקה מתון, מה שמלמד כי חלק ניכר מהבוגרים מתקשים להיכנס לשוק העבודה או נכנסים אליו באיחור, כך שבסופו של דבר מצבם דומה לזה של בוגרי מוסדות הפטור.

מן הנתונים עולה כי סוג המוסד החינוכי אינו משפיע רק על נקודת הפתיחה של הבוגר בשוק העבודה, אלא גם על יכולת הצמיחה הכלכלית שלו לאורך השנים. ככלל, לעובדים מבוגרים יותר יש שנות ניסיון רבות יותר וניסיון זה מתורגם להתמקצעות, לקידום תעסוקתי ולשיפור ברמות השכר. לפיכך אין זה מפתיע למצוא הבדלים בין קבוצות גיל סמוכות יחסית, גם ללא קשר למערכת החינוך החרדית. עם זאת, ממצאי המחקר מצביעים על פערי שכר בין בוגרי המוסדות השונים, העשויים להעיד על פוטנציאל צמיחה כלכלית שונה. ממצא זה מלמד כי הפערים בין צעירים למבוגרים לא נובעים רק מהוותק התעסוקתי אלא גם ממאפייני מערכת החינוך שממנה הגיעו הבוגרים, המשפיעים הן על סל הכלים והמיומנויות המוקנה להם והן על נקודת הכניסה לשוק העבודה, שלאורך זמן משפיעה על הניסיון הנצבר ועל אפשרויות ההתקדמות בשוק העבודה.

ההבדלים בין קבוצות הגיל יכולים להיות מושפעים לא רק ממאפייניה של מערכת החינוך עצמה אלא גם משינויים חברתיים וכלכליים רחבים שהתרחשו בישראל בתקופה זו, ובפרט בחברה החרדית. בין שינויים אלה ניתן למנות את הגידול בשיעור התעסוקה של גברים חרדים בכלל ושל צעירים בפרט, כאשר בשני העשורים האחרונים קצב הגידול הגבוה ביותר בשיעור התעסוקה של גברים חרדים התרחש בקרב בני 20–24, והוא שולש מ-10% בשנת 2005 ל-30% בשנת 2022.<sup>16</sup> אולם, מאחר שפרק הזמן בין קבוצות הגיל השונות הוא קצר יחסית, ניתן להניח כי אלה אינם שינויים משמעותיים ושאינן להם השפעה מיידית.

<sup>16</sup> רבג א. ומילצקי י. (2024). דוח מצב החברה החרדית 2024. המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית.

**טבלה 8** נתוני תעסוקה של קבוצות הגיל השונות לפי סוג המוסד החינוכי היסודי

שיעורי תעסוקה איכותית	שכר חודשי ממוצע	שיעורי תעסוקה	N	קבוצת גיל	מעמד משפטי ושייך ארגוני של המוסד החינוכי המרכזי ביסודי
0.231	8,762	0.501	13,602	1985-1989	פטור
0.159	7,489	0.452	18,236	1990-1994	
0.283	9,853	0.582	4,979	1985-1989	רשת החינוך העצמאי
0.191	8,154	0.545	5,900	1990-1994	
0.237	8,908	0.603	1,978	1985-1989	רשת מעיין החינוך התורני
0.18	7,892	0.581	3,792	1990-1994	
0.245	9,239	0.502	2,673	1985-1989	מונכ"ר שאינו ברשות
0.192	8,083	0.494	4,121	1990-1994	

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

**3.5 הבדלי תעסוקה ושכר בין בוגרי המוסדות החינוכיים ביישובים שונים**

נדבך נוסף בניתוח מאפייני התעסוקה של בוגרי מערכת החינוך החרדית היסודית לבנים הוא מקום המגורים. על מנת להבין לעומק את ההבדלים במאפייני התעסוקה של בוגרי מוסדות החינוך החרדיים, יש לבחון את נתוני ההשתייכות המוסדית מתוך פריזמה עירונית. בחינה לפי עיר המגורים בילדות מאפשרת לזהות דפוסים גיאוגרפיים מובהקים בהשתייכות למסגרות החינוך השונות ולבחון האם וכיצד שונות מקומית מצטרפת להשפעה על נקודת הפתיחה של בוגרים בשוק העבודה.

כדי להמחיש כיצד משתנים דפוסי ההשתייכות המוסדית בין הערים השונות נציג ראשית את ההתפלגות של אוכלוסיית המחקר בין מוסדות החינוך בשבעה ריכוזים חרדיים מרכזיים בישראל.

בקרב אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר ירושלים – בה מצוי הריכוז החרדי הגדול ביותר – בולט חלקם של מוסדות הפטור: שני שלישים (66%) מבוגרי החינוך החרדי בעיר למדו במסגרות אלה. לצד זאת, שיעור גבוה יחסית (23%) של בוגרים למדו במוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות. רשתות החינוך העצמאי ומעיין החינוך התורני תופסים נתח קטן בלבד – 7% ו-4% בהתאמה. פרופיל זה מעיד על המרכזיות של מוסדות שמרניים בחינוך היסודי החרדי לבנים.

גם אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר בני ברק – העיר החרדית הגדולה והוותיקה – מתאפיינת בדומיננטיות מוחלטת של מוסדות הפטור: 74% מכלל הבוגרים התחנכו במסגרות אלו. לצדם, 20% למדו ברשת החינוך העצמאי ו-5% ברשת מעיין החינוך התורני. מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך כמעט ולא נוכחים בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר (1%). נתונים אלו מעידים על המרכזיות של מוסדות הפטור בריכוזים החרדים הגדולים.

באשדוד ניכרת חלוקה כמעט שווה בין שלוש המסגרות המרכזיות: 34% מבוגרי החינוך החרדי בעיר למדו במוסדות פטור, 35% ברשת החינוך העצמאי ו-29% ברשת מעיין החינוך התורני. רק 1% מהבוגרים למדו במוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות. הממצאים מצביעים על כך שהעיר אשדוד מהווה מרחב מאוזן יחסית מבחינת פריסת מוסדות החינוך, ללא דומיננטיות מובהקת של זרם אחד אלא עם שלושה מוקדים משמעותיים הפועלים במקביל. מצב זה יכול להסביר את המגוון הרחב של מסלולי ההשתלבות התעסוקתית בקרב הבוגרים.

בביתר עילית ניכרת חלוקה מאוזנת. 38% מבוגרי החינוך החרדי בעיר למדו במוסדות הפטור, 24% במוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות, 21% ברשת מעיין החינוך התורני ו-17% בלבד ברשת החינוך העצמאי. כך, לצד דומיננטיות מסוימת של מוסדות הפטור, ניכרת בעיר זו נוכחות גבוהה יחסית של המוסדות האחרים וגיוון פנימי רב יותר מזה הקיים בערים חרדיות ותיקות.

במודיעין עילית התמונה שונה: העיר מציגה איזון כמעט מוחלט בין מוסדות הפטור (46%) לבין מוסדות רשת החינוך העצמאי (46%). רשת מעיין החינוך התורני תופסת רק 7% ממוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות כמעט לא קיימים (1%).

בבית שמש קיים שיעור גבוה של בוגרי מוסדות הפטור (53%) ושיעור שולי של בוגרי רשת החינוך העצמאי – 5% בלבד. בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מהווים 26% מבוגרי החינוך החרדי בעיר ובוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות מהווים 15%. באלעד ניכרת דומיננטיות ברורה לרשת מעיין החינוך התורני – 43% מבוגרי החינוך החרדי בעיר התחנכו בה. לצד זאת, 38% למדו במוסדות הפטור ו-16% ברשת החינוך העצמאי. מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות כמעט ולא קיימים בעיר (3%). נתונים אלו משקפים את אופייה הייחודי של אלעד כעיר המזוהה עם הציבור הספרדי, המתבטא בנוכחות חזקה של רשת החינוך של ש"ס.

**טבלה 9** התפלגות אוכלוסיית המחקר לפי עיר מגורים בילדות ומעמד משפטי בחינוך היסודי

עיר מגורים בילדות	סה"כ בוגרי חינוך חרדי בעיר	מעמד משפטי ושייך ארגוני של מוסד חינוכי	N	שיעור בוגרי מוסד ממעמד משפטי מתוך כלל בוגרי החינוך החרדי בעיר
ירושלים	19,762	פטור	13,080	66%
		רשת החינוך העצמאי	1,404	7%
		רשת מעיין החינוך התורני	734	4%
		מוכש"ר שאינו ברשות	4,544	23%
בני ברק	13,021	פטור	9,686	74%
		רשת החינוך העצמאי	2,559	20%
		רשת מעיין החינוך התורני	659	5%
		מוכש"ר שאינו ברשות	117	1%
אשדוד	2,601	פטור	892	34%
		רשת החינוך העצמאי	920	35%
		רשת מעיין החינוך התורני	760	29%
		מוכש"ר שאינו ברשות	29	1%
ביתר עילית	1,336	פטור	513	38%
		רשת החינוך העצמאי	221	17%
		רשת מעיין החינוך התורני	276	21%
		מוכש"ר שאינו ברשות	326	24%
מודיעין עילית	1,231	פטור	561	46%
		רשת החינוך העצמאי	568	46%
		רשת מעיין החינוך התורני	85	7%
		מוכש"ר שאינו ברשות	17	1%
בית שמש	1,198	פטור	641	53%
		רשת החינוך העצמאי	57	5%
		רשת מעיין החינוך התורני	315	26%
		מוכש"ר שאינו ברשות	185	15%
אלעד	432	פטור	165	38%
		רשת החינוך העצמאי	69	16%
		רשת מעיין החינוך התורני	186	43%
		מוכש"ר שאינו ברשות	12	3%

מקור: עיבודי המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

הנתונים שלהלן מציגים בפירוט את ההתפלגות העירונית, וממחישים את ההשפעה של השונות המקומית על דפוסי התעסוקה של הבוגרים.

### 1. ירושלים

אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר ירושלים מונה 19,762 פרטים, עם תמונת מצב תעסוקתית מהנמוכות בארץ – שיעור תעסוקה ממוצע של כ-49%, ושכר חודשי ממוצע של 8,071 ש"ח. בוגרי מוסדות הפטור בירושלים מהווים רוב של 66% מכל בוגרי החינוך החרדי בעיר. שיעור התעסוקה בקרב בוגרים אלו נמוך (47.8%) ושכרם החודשי הוא הנמוך ביותר עם ממוצע של 7,821 ש"ח ושיעור מועסקים במשרות איכותיות העומד על 17.9%. שיעור התעסוקה בקרב בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם לרשתות דומה (47.7%), אך שכרם גבוה יחסית (8,395 ש"ח) כמו גם אחוז המשרות האיכותיות שלהם (21.3%). בוגרי רשת החינוך העצמאי בעיר מציגים שיעורי תעסוקה גבוהים יותר (54.1%), שכר ממוצע שהוא הגבוה ביותר בקרב בוגרי העיר העומד על 9,232 ש"ח ואחוז גבוה של משרות איכותיות (24.4%). בוגרי רשת המעיין התורני מציגים את שיעורי התעסוקה הגבוהים ביותר בעיר – 59.6%, אך שכרם הממוצע הוא בין הנמוכים בה ועומד על 8,034 ש"ח ושיעור מועסקים במשרות איכותיות עומד על כ-20%.

### 2. בני ברק

אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר בני ברק כוללת 13,021 פרטים, ותמונת המצב התעסוקתית הכללית של בוגריה היא מהנמוכות בארץ – שיעור התעסוקה מגיע לכ-50% ושכרם הממוצע הוא מהנמוכים ביותר ועומד על 8,175 ש"ח.

שיעור בוגרי מוסדות הפטור בעיר אף גבוה מירושלים ועומד על 74%. שיעור התעסוקה שלהם עומד על 47.6% ושכרם הממוצע עומד על 7,838 ש"ח – נתונים הדומים לאלו של בוגרי מוסדות הפטור בירושלים. בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים שאינם לרשתות מציגים את שיעורי התעסוקה הנמוכים ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר (42.2%). שכרם הממוצע עומד על 5,186 ש"ח – שהוא השכר הממוצע הנמוך ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר ובקרב בוגרי החינוך החרדי בכלל. שיעור המועסקים במשרות איכותיות בקרב קבוצה זו עומד על כ-10%. בוגרי רשת החינוך העצמאי מציגים נתונים גבוהים משמעותית, עם שיעור תעסוקה של 55.9%, שכר חודשי ממוצע העומד על 9,441 ש"ח – הגבוה בעיר ומהגבוהים

בקרב כלל בוגרי החינוך החרדי ואחוז גבוה של משרות איכותיות (26.6%). בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים שיעורי תעסוקה דומים לבוגרי רשת החינוך העצמאי (56.2%) אך שכרם הממוצע נמוך משמעותית ועומד על 7,910 ש"ח ואחוז המשרות האיכותיות (16.4%) נמוך גם הוא.

### **3. אשדוד**

אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר אשדוד כוללת 2,601 פרטים. שיעור התעסוקה של בוגרי החינוך החרדי בעיר הוא מהגבוהים בארץ ועומד על 61%. שכרם הממוצע בינוני ועומד על 8,214 ש"ח.

אוכלוסיית המחקר של בוגרי העיר מורכבת בעיקר מבוגרי מוסדות הפטור ורשת החינוך העצמאי שהם בעלי משקל דומה העומד על כ-35% כל אחד. בוגרי מוסדות הפטור מציגים שיעור תעסוקה גבוה יחסית (61.5%) אך שכרם הממוצע עומד על 7,907 ש"ח – דומה לשאר בוגרי מוסדות הפטור והנמוך ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר. שיעור המשרות האיכותיות עומד על 19.7%. בוגרי רשת החינוך העצמאי בעיר מציגים את שיעור התעסוקה הגבוה בעיר ומהגבוהים בקרב כלל בוגרי החינוך החרדי בארץ (64.4%), עם שכר ממוצע של 8,237 ש"ח לצד שיעור בינוני של מועסקים במשרות איכותיות (18.7%). בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים שיעור תעסוקה נמוך יותר (58.5%), אך שכרם גבוה יותר והוא השכר הממוצע הגבוה ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר (8,643 ש"ח). שיעור המועסקים במשרות איכותיות הוא הגבוה ביותר בעיר, ומהגבוהים בארץ, ועומד על 23.9%.

### **4. ביתר עילית**

אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר ביתר עילית כוללת 1,336 פרטים, עם שיעור תעסוקה הגבוה ביותר מבין הערים שנבדקו, העומד על 62% ושכר ממוצע מהגבוהים בארץ העומד על 8,598 ש"ח.

התפלגות בוגרי המוסדות השונים יותר מאוזנת בביתר עילית בהשוואה לשאר הערים החרדיות. בוגרי מוסדות הפטור בעיר זו מציגים שיעורי תעסוקה מהגבוהים בארץ, העומדים על 63.4%. שכרם הממוצע הוא הגבוה ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר והוא עומד על 8,841 ש"ח ושיעור המועסקים במשרות איכותיות עומד על 19%. ייתכן שנתונים אלו נובעים

משיעורה הגבוה יחסית של האוכלוסייה החסידיית בעיר, המאופיינת לרוב בשיעור תעסוקה גבוה יותר. בוגרי רשת החינוך העצמאי בעיר מציגים את שיעור התעסוקה הנמוך ביותר בעיר (56.1%) – שיעור הדומה לשיעור התעסוקה של בוגרי רשת החינוך העצמאי בערים האחרות. שכרם הממוצע עומד על 8,405 ש"ח ושיעור המשרות האיכותיות על 20.9%. בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים שיעור תעסוקה העומד על 60.3% ושכר ממוצע העומד על 7,983 ש"ח – הנמוך ביותר בעיר ודומה לשכרם הממוצע של בוגרי הרשת מירושלים ומבני ברק. בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות מציגים את שיעור התעסוקה הגבוה ביותר בעיר (65.7%), ושכר ממוצע של 8,839 ש"ח – מהגבוהים בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר.

### 5. מודיעין עילית

אוכלוסיית המחקר בוגרת מודיעין עילית כוללת 1,231 פרטים, והיא בעלת שיעורי התעסוקה הנמוכים ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בערים החרדיות הגדולות: 45% בלבד. שכרם הממוצע הוא הנמוך ביותר ועומד על 7,828 ש"ח.

בוגרי מוסדות הפטור ורשת החינוך העצמאי הם בעלי משקל דומה בקרב בוגרי החינוך החרדי במודיעין עילית, העומד על כ-45% כל אחד. בוגרי מוסדות הפטור מציגים נתונים נמוכים במיוחד: שיעור התעסוקה שלהם הוא הנמוך ביותר בעיר ובכלל ועומד על 38.7%. השכר הממוצע הוא מהנמוכים ביותר בכלל בוגרי החינוך החרדי מהערים השונות ועומד על 6,825 ש"ח עם שיעור של 14.6% משרות איכותיות. בוגרי רשת החינוך העצמאי מציגים שיעורי תעסוקה גבוהים יותר (49.3%) שכר ממוצע בינוני (8,539 ש"ח) ושיעור מועסקים במשרות איכותיות העומד על 20.3%. בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים את שיעורי התעסוקה הגבוהים ביותר בעיר (60.4%) וכן את השכר הממוצע הגבוה ביותר (8,736 ש"ח), אך שיעור המועסקים במשרות איכותיות נמוך יחסית (15.7%). בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות החינוך הם קבוצה קטנה מדי להתייחסות בעיר זו.

### 6. בית שמש

אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר בית שמש כוללת 1,198 פרטים, בעלי שיעור תעסוקה ממוצע בינוני העומד על כ-51% ושכר ממוצע הגבוה ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בערים החרדיות הגדולות העומד על 8,689 ש"ח.

שיעור התעסוקה של בוגרי מוסדות הפטור בבית שמש הוא הנמוך ביותר בקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר (44.3%). גם שכרם הממוצע הוא הנמוך ביותר ועומד על 8,081 ש"ח. בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי מועסקים בשיעורים גבוהים יחסית (59.4%), אך שכרם הממוצע בינוני ועומד על 8,220 ש"ח, עם שיעור מועסקים במשרות איכותיות הדומה לבוגרי מוסדות הפטור (17%). בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מועסקים בשיעור הגבוה יותר בעיר (62.5%). שכרם הממוצע גבוה יחסית ועומד על 8,221 ש"ח ושיעור המועסקים במשרות איכותיות עומד על 22.3%. בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות מועסקים בשיעור נמוך יחסית (51.9%) אך שכרם הממוצע הוא הגבוה ביותר בעיר בקרב בוגרי החינוך החרדי במחקר ועומד על 10,445 ש"ח, עם שיעור של 30.7% מועסקים במשרות איכותיות.

### **7. אלעד**

אוכלוסיית המחקר בוגרת העיר אלעד כוללת 432 פרטים, עם שיעור תעסוקה גבוה ביותר העומד על 61% ושכר ממוצע של 8,088 ש"ח.

העיר מאופיינת בדומיננטיות של רשת מעיין החינוך התורני ו-43% מבוגרי החינוך החרדי בעיר למדו ברשת זו. שיעור התעסוקה בקרב בוגרי הרשת בעיר גבוהים יחסית ועומדים על 62.8%, אך שכרם החודשי הוא הנמוך ביותר מקרב בוגרי החינוך החרדי בעיר ועומד על 7,081 ש"ח, עם שיעור נמוך של משרות איכותיות (13.6%). בוגרי רשת החינוך העצמאי בעיר מציגים שיעורי תעסוקה גבוהים מאוד – הגבוהים ביותר בעיר ומהגבוהים בקרב כלל בוגרי החינוך החרדי בערים החרדיות הגדולות (65.6%). שכרם הממוצע הוא מהגבוהים בכלל אוכלוסיית המחקר ועומד על 10,074 ש"ח ושיעור המשרות האיכותיות הוא הגבוה ביותר (33.3%). בוגרי מוסדות הפטור הם ברמת ביניים, עם שיעור תעסוקה של 55.9% ושכר של 8,636 ש"ח. גם באלעד בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות הם קבוצה קטנה מדי להתייחסות בעיר זו.

הנתונים העירוניים מצביעים על כך שהקשר בין המוסד החינוכי לבין תמונת המצב התעסוקתית של בוגריו אינו אחיד וכי למרחב העירוני בו פועלים המוסדות השונים יש השפעה על איכות התעסוקה של בוגריהם. השפעה זו נובעת מכמה גורמים: המגוון הקהילתי המרכיב את האוכלוסייה החרדית המקומית והשונות בגישת הקהילות כלפי איכות ההוראה בחינוך היסודי וכלפי יציאה לתעסוקה; המאפיינים של הפקידות המקצועית באגפי החינוך ברשויות

המקומיות והמבנה המפלגתי העירוני, המשליך על איכות המענים הזמינים לתלמידים; וכן מידת ההשקעה העירונית בפיתוח מענים חינוכיים, בתשתיות הכשרה ובהזדמנויות תעסוקה לבוגרי החינוך החרדי. כך למשל, בירושלים ובבני ברק, למרות השונות הקיימת בין סוגי המוסדות, ניכרת תמונת מצב תעסוקתית נמוכה יחסית, בעיקר בקרב בוגרי מוסדות הפטור. ממצאים אלה יכולים להעיד על שילוב בין שוק עבודה מקומי מאתגר לבין ריכוז גבוה של אוכלוסיות שמרניות המשפיעות על הצביון החינוכי העירוני.

עם זאת, הנתונים מצביעים על מגמות על-אזוריות ברורות. בוגרי רשת החינוך העצמאי מציגים בעקביות תוצאות גבוהות יחסית בכל הערים, בעיקר ברמות השכר ובאיכות התעסוקה. בוגרי מוסדות הפטור מציגים נתוני תעסוקה ושכר נמוכים ברוב הערים, מלבד בביתר עילית שם הם מציגים ממוצע גבוה של שכר ושל שיעורי תעסוקה. נתון זה יכול להצביע על הזדמנויות הקיימות בערים פריפריאליות יותר או בערים בעלי הרכב קהילתי פנים-חרדי בעל נכונות או גישה למענים חינוכיים מורחבים. בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים שיעורי תעסוקה גבוהים ברוב הערים, אך נתוני השכר שלהם בינוניים עד נמוכים, ודווקא בביתר עילית – בניגוד למוסדות הפטור – בוגריה מציגים נתוני תעסוקה ושכר נמוכים יחסית. בוגרי מוסדות מוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות מתאפיינים במספרים קטנים ובשונות גבוהה, במיוחד במאפייני השכר והתעסוקה של בוגריה: לעיתים השכר גבוה אך שיעורי ההשתתפות נמוכים, לעיתים גם השכר נמוך. שונות גבוהה זו נובעת ככל הנראה מכך שמדובר במוסדות שונים שאינם תחת קורת גג אחידה ניהולית, תפעולית או פדגוגית, אלא רק בעלי מעמד משפטי זהה שלא מציב סטנדרטים אחידים. כך נוצרת שונות גבוהה במאפיינים של בוגרי המוסדות השונים.

**טבלה 10** נתוני תעסוקה לפי סוג המוסד החינוכי היסודי ועיר מגורים בילדות

שיעור תעסוקה איכותית	שכר חודשי ממוצע	שיעורי תעסוקה	גיל ממוצע	N	מחמד משפטי ושיוך ארגוני של מוסד חינוכי	עיר מגורים בילדות
0.179	7,821	0.478	32.1	13080	פטור	<b>ירושלים</b>
0.244	9,232	0.541	32.55	1404	רשת החינוך העצמאי	
0.201	8,034	0.596	31.93	734	רשת מעיין החינוך התורני	
0.213	8,395	0.477	32.07	4544	מוכש"ר שאינו ברשתות	
0.18	7,838	0.476	32.18	9686	פטור	<b>בני ברק</b>
0.266	9,441	0.559	32.5	2559	רשת החינוך העצמאי	
0.164	7,910	0.562	31.44	659	רשת מעיין החינוך התורני	
0.107	5,186	0.422	31.79	117	מוכש"ר שאינו ברשתות	
0.197	7,907	0.615	31.03	892	פטור	<b>אשדוד</b>
0.187	8,237	0.644	31.4	920	רשת החינוך העצמאי	
0.239	8,643	0.585	31.49	760	רשת מעיין החינוך התורני	
0	4,654	0.374	30.45	29	מוכש"ר שאינו ברשתות	
0.19	8,841	0.634	30.98	513	פטור	<b>ביתר עילית</b>
0.209	8,405	0.561	30.26	221	רשת החינוך העצמאי	
0.185	7,983	0.603	30.34	276	רשת מעיין החינוך התורני	
0.213	8,839	0.657	30.41	326	מוכש"ר שאינו ברשתות	
0.146	6,825	0.387	30.04	561	פטור	<b>מודיעין עילית</b>
0.203	8,539	0.493	31.14	568	רשת החינוך העצמאי	
0.157	8,736	0.604	30.51	85	רשת מעיין החינוך התורני	
				17	מוכש"ר שאינו ברשתות	
0.175	8081	0.443	30.57	641	פטור	<b>בית שמש</b>
0.171	8220	0.594	30.84	57	רשת החינוך העצמאי	
0.223	8821	0.625	31.15	315	רשת מעיין החינוך התורני	
0.307	10445	0.518	29.99	185	מוכש"ר שאינו ברשתות	
0.229	8636	0.559	30.43	165	פטור	<b>אלעד</b>
0.333	10074	0.656	30.99	69	רשת החינוך העצמאי	
0.136	7081	0.628	30.05	186	רשת מעיין החינוך התורני	
				12	מוכש"ר שאינו ברשתות	

מקור: עיבודי המכון לאסטרוגיה ומדיניות חרדית לנתונים מנהליים של הלמ"ס

## 04 סיכום ודיון

הממצאים העולים ממחקר זה משרטטים תמונה מורכבת של הקשר בין סוג המוסד החינוכי היסודי בו התחנכו גברים חרדים לבין מאפייני ההשתלבות שלהם בשוק העבודה. מהמחקר ניכר כי מערכת החינוך החרדית היסודית אינה מקשה אחת, אלא היא מורכבת מתתי-מערכות המייצרות עבור תלמידיהן נקודות פתיחה שונות במסלול החיים התעסוקתי.

בחינה ראשונית של הנתונים לפי המעמד המשפטי והשיוך הארגוני של המוסדות מצביעה על פערים ברורים: בוגרי רשת החינוך העצמאי נהנים בעקביות מתוצאות טובות יותר – הן בשיעורי התעסוקה, הן ברמות השכר והן באיכות המשרות; בוגרי מוסדות הפטור מציגים נתוני תעסוקה נמוכים באופן עקבי – הן בהיקף ההשתתפות והן בשכר המועסקים; בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים לרוב שיעורי תעסוקה גבוהים, אך איכות תעסוקה נמוכה יחסית; ובוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים ואינם שייכים לרשתות מציגים תמונה מגוונת יותר, המשתנה בהתאם להקשר העירוני והקהילתי.

השיח המחקרי והמדיני נוטים להבחין בין מוסדות החינוך החרדיים על בסיס מעמדם המשפטי, ולעיתים גם על פי שיוך ארגוני. עם זאת, מהממצאים עולה כי אלה הן קטגוריות

תיאוריות מוגבלות שלא ממצות את עומק ההבדלים בין המוסדות ולא מסבירות באופן מלא את הפערים בדפוסי ההשתלבות התעסוקתית. תפיסה זו של מוסדות החינוך מתבססת על סיווג מנהלירגולטורי בלבד, המשקף מסגרת ארגונית, היקף פיקוח ותקצוב, אך מתעלם מהמאפיינים הפדגוגיים והתרבותיים המעצבים את מסלול חייהם של התלמידים. ממצאי המחקר מראים כי בתוך מוסדות חינוכיים בעלי אותו מעמד משפטי מתקיימת שונות ניכרת בתוצאות התעסוקתיות ולכן נדרש מעבר מהבחנה פורמלית להמשגה סוציולוגית המתמקדת בתפקודם המוסדי.

הממצאים מאפשרים לנסח את המוסד החינוכי היסודי כנקודת פתיחה מוסדית: מסגרת מוקדמת וחד-פעמית המעצבת את היקף הידע, סל המיומנויות, אופק האפשרויות והגמישות התעסוקתית של הבוגרים לאורך חייהם. נקודת פתיחה זו קובעת את עצם ההשתלבות בשוק העבודה, את איכותה ואת פוטנציאל הצמיחה הכלכלית לאורך זמן.

מנקודת מבט זו, ניתן לזהות בין מוסדות החינוך החרדיים דפוסים מוסדיים מובחנים: מוסדות המייצרים נקודת פתיחה מצומצמת, המאופיינת באופק תעסוקתי מוגבל ושיעורי תעסוקה ושכר נמוכים; מוסדות המייצרים נקודת פתיחה מרחיבה, המספקת תשתית מקצועית עקבית המאפשרת השתלבות מוקדמת יחסית ומוביליות כלכלית לאורך זמן; מוסדות המייצרים נקודת פתיחה פונקציונלית, המאפשרת יציאה לעבודה אך לא מקנה הון לימודי המאפשר שיפור באיכות התעסוקה; ולצידם מוסדות המייצרים נקודת פתיחה תלוית הקשר, בה התוצאות נגזרות במידה רבה מהמרחב העירוני והקהילתי בו הם פועלים. טיפולוגיה זו מסייעת להבין מדוע קיימים פערים תעסוקתיים מתמידים גם כאשר קיימת לכאורה מסגרת רגולטורית דומה. לצד הניתוח של מאפייני התעסוקה לפי המעמד המשפטי של המוסד החינוכי היסודי המרכזי, נערכה גם בחינת משתנים נוספים, ביניהם שייכות לזרם קהילתי ועיר המגורים בילדות. הניתוח מצביע על כך שהבדלים תעסוקתיים הם לא רק תוצר של המסגרת החינוכית, אם כי למעמד המשפטי של מוסד הלימודים יש מקום מרכזי בהבדלים אלו. למשל, בקרב בוגרי מוסדות הפטור – חסידים מועסקים בשיעורים הגבוהים ביותר מרוויחים את השכר הממוצע הגבוה ביותר, לעומת ליטאים וספרדים בוגרי מוסדות אלה. חסידים בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי מועסקים בשיעורים גבוהים יותר אך ליטאים בוגרי הרשת מרוויחים שכר ממוצע גבוה משמעותית. לצד זאת, נמצא שחסידים וליטאים בוגרי מוסדות רשת החינוך העצמאי מועסקים בשיעורים הגבוהים ביותר ביחס לחסידים ולליטאים בוגרי מוסדות אחרים ומרוויחים

את השכר הממוצע הגבוה ביותר.

ממצאים מסוג זה מחזקים תובנות בשתי זירות – החינוכיות והקהילתיות. בזירה החינוכית עולה כי למסגרת הארגונית של מוסד הלימודים יש משקל מרכזי: בוגרי רשת החינוך העצמאי מציגים בעקביות יתרון תעסוקתי ושכר גבוה יותר ביחס לבוגרי המוסדות האחרים. מכאן, שהמסגרת המוסדית ממלאת תפקיד חשוב בהקניה של סל כלים ומיומנויות לבוגריה. עם זאת, ההשפעה שלה לא אחידה וגם לשייכות לזרם הקהילתי יש תפקיד בעיצוב דפוסי ההשתלבות בשוק העבודה. כך, חסידי מציגים לרוב שיעורי תעסוקה גבוהים יחסית, גם בקרב בוגרי מוסדות שמרניים כגון מוסדות הפטור, בעוד שלליטאים יש מוטיבציה או לגיטימציה קהילתית המאפשרת להם להשתלב בתעסוקה איכותית יותר. ליטאים בוגרי רשת החינוך העצמאי מציגים את התוצאות התעסוקתיות הטובות ביותר. ממצאים אלה מצביעים על כך שהזהות הקהילתית לא פועלת בחלל ריק אלא לצד המעמד המשפטי של המוסד וההצטלבות ביניהם יוצרת דפוסי השתלבות המובילים לתוצאות שונות.

בחינת ההבדלים בין קבוצות הגיל מחדדת עוד יותר את הפערים. אמנם, בכל הקבוצות ניכרת מגמת עלייה בתמונה התעסוקתית עם הגיל – תוצאה צפויה של צבירת ניסיון בשוק העבודה. אולם עוצמת השינוי שונה מאוד בין המוסדות: בוגרי רשת החינוך העצמאי נהנים לא רק משכר גבוה כבר בתחילת הדרך אלא גם משיעור הגידול הגבוה ביותר עם השנים. לעומתם, בוגרי מוסדות הפטור מתחילים ברמות הנמוכות ביותר ומציגים שיפור חלקי בלבד, שאינו מצליח לסגור את הפער מול הקבוצות האחרות. ממצאים אלו מעידים שמערכת החינוך לא משפיעה רק על נקודת הפתיחה אלא גם על פוטנציאל הצמיחה הכלכלית לאורך השנים.

בדומה לזירה הקהילתית, גם לעיר ולמרחב העירוני בו פועלים המוסדות השונים יש זיקה ברורה למאפייני התעסוקה של הבוגרים, אם כי לא באופן אחיד. בירושלים, בבני ברק ובאלעד בוגרי רשת החינוך העצמאי משתכרים בממוצע את השכר הגבוה ביותר ביחס לבוגרי המוסדות האחרים בעיר. לעומת זאת, באשדוד ובמודיעין עילית דווקא בוגרי רשת מעיין החינוך התורני מציגים את השכר הממוצע הגבוה ביותר, אם כי הפער בינם לבין בוגרי רשת החינוך העצמאי אינו גדול. מקרה ייחודי נמצא בביתר עילית, שם דווקא בוגרי מוסדות הפטור משתכרים את השכר הממוצע הגבוה ביותר, אם כי הוא לא גבוה ודומה לשכרם של בוגרי רשת החינוך העצמאי והמוסדות המוכרים שאינם רשמיים. מבחינת שיעורי תעסוקה, בוגרי רשת מעיין

החינוך התורני מובילים בערים רבות – כולל ירושלים, בני ברק, מודיעין עילית ובית שמש, בעוד שבאשדוד ובאלעד שיעורי התעסוקה הגבוהים הם דווקא בקרב בוגרי רשת החינוך העצמאי, ובביתר עילית בקרב בוגרי המוסדות המוכרים שאינם רשמיים שאינם שייכים לרשתות. בחינת הנתונים הכלל-עירוניים מעלה כי תמונת המצב התעסוקתית בירושלים דומה לממוצע הארצי; בבני ברק השכר הממוצע הוא הנמוך ביותר ביחס לשאר הערים, ובבית שמש הוא הגבוה ביותר; שיעור התעסוקה באלעד ובביתר עילית הם הגבוהים ביותר וגם השכר הממוצע בהם גבוה יחסית; ובמודיעין עילית שיעור התעסוקה והשכר הממוצע הם הנמוכים ביותר.

הניתוח העירוני מעלה כי גם למרחב הגיאוגרפי והמוניציפלי יש תפקיד משמעותי בעיצוב המסלולים התעסוקתיים של בוגרי החינוך החרדי. הפערים בין הערים משקפים הבדלים באיכות החינוך, אך הם גם מוסיפים את משקלה של הזירה העירונית המקומית: התשתיות העירוניות, המשאבים המושקעים במערכת החינוך ואופי הקהילה החרדית הדומיננטית בכל עיר. ניכר כי מגוון קהילתי רחב יותר מתלווה לרוב לתשתיות עירוניות גמישות יותר ואיכות תעסוקתית גבוהה יותר.

בסיכומי של דבר, ממצאי המחקר מלמדים כי החברה החרדית אינה קבוצה אחידה וכי לסוג המוסד היסודי בו התחנכו הגברים החרדים יש משקל משמעותי בעיצוב מסלול חייהם הכלכלי. המוסד מייצר נקודת פתיחה המעצבת את מרחב האפשרויות העתידי של הבוגרים ומשפיעה לאורך זמן על דפוסי השתלבותם בשוק העבודה, על איכות התעסוקה ועל פוטנציאל הצמיחה הכלכלית שלהם. עם זאת, נקודת פתיחה זו לא פועלת בחלל ריק ולמוסד החינוכי מצטרפים גם הזרם הקהילתי אליו משתייך הבוגר והמרחב העירוני בו הוא גדל ולמד ומאפיינים קהילתיים כמו תפיסות ביחס להשכלה ולתעסוקה, וכן תנאים עירוניים ובהם תשתיות חינוכיות, הזדמנויות תעסוקה ומדיניות מקומית מוסיפים רובד נוסף של שונות. לעיתים הם מעצימים את הפוטנציאל הטמון במסגרת החינוכית ולעיתים מגבילים אותו. הבדלים אלו מדגישים את חוסר האחידות הקיים גם בין מוסדות השייכים לאותה רשת חינוכית או מצויים באותו מעמד משפטי.

ממצאי המחקר מלמדים כי יש צורך בגיבוש של מדיניות חינוכית ותעסוקתית מותאמת הקשר, המתייחסת לשונות הפנימית במערכת החינוך החרדית, תוך מתן דגש מיוחד לנקודת הפתיחה המוסדית המתקיימת. בראש ובראשונה, נדרש ניתוח מעמיק של הכלים והפרקטיקות הנהוגים

ברשת החינוך העצמאי – הרשת המצטיינת בתוצאות תעסוקתיות – במטרה לזהות את המרכיבים הפדגוגיים, הארגוניים והניהוליים המייצרים את היתרון היחסי לבוגריה. לאחר מכן יש לבחון את האפשרות ליישם מרכיבים אלה במוסדות אחרים בהם קיימת נכונות ויכולת התאמה של המערכת הלימודית. לצד זאת, נדרשת יצירת סטנדרטיזציה ואופטימיזציה של תהליכי ההוראה והלמידה בכל רשת ובכל מעמד משפטי של מוסדות החינוך במטרה לצמצם פערים פנימיים ולהבטיח רמת הכשרה מינימלית אחידה לכלל התלמידים החרדים.

נוסף על כך, יש לפתח מדיניות מותאמת הקשר, המתחשבת במאפיינים הקהילתיים והעירוניים הייחודיים של כל מוסד ושל סביבתו. השונות בין הזרמים החרדיים מוסיפה רובד מורכב נוסף וחסידים, ספרדים וליטאים מגיבים באופן שונה למסגרות החינוכיות, לאופי הפדגוגי ולגישה אל שוק העבודה ולכן מדיניות אחידה עלולה להחטיא את המטרה. במקום זאת, נדרשת גישה רב־ממדית המשלבת בין המוסד החינוכי, הזרם הקהילתי והמרחב העירוני כדי להבטיח מענה יעיל לאתגרי ההשתלבות הכלכלית של החברה החרדית. כל מהלך בכלל, ובעולמות החינוך בפרט, יהיה בעל ישימות ופוטנציאל הטמעה מוצלח יותר אם יתנהל בשיתוף פעולה מלא עם מנהלי המוסדות ונציגי הקהילות שיאפשרו הצמחת התהליך מלמטה וגיבוש פתרונות המותאמים לצרכים, ליכולות ולתפיסות החינוכיות והערכיות של כל קהילה.

מחקר זה גם מבהיר כי לא ניתן להסתפק במדדי השתתפות כלליים בשוק התעסוקה של בוגרי מערכות החינוך החרדיות. ממצאי המחקר המצביעים על הבדלים בשיעורי התעסוקה והשכר של בוגרי המוסדות השונים מעלים את הצורך לבחון באופן ממוקד את מאפייני ההשתלבות בענפי המשק ובמשלחי היד ולברר האם פערי השכר בין הבוגרים נובעים מפניה שונה של הבוגרים לענפים בעלי פוטנציאל כלכלי שונה. כך למשל, ייתכן כי בוגרי מוסדות שמרניים יותר הבוחרים להשתלב בשוק העבודה פונים בשיעור גבוה למשרות תורניות או לתפקידי הוראה במערכת החינוך החרדית המאופיינים בפוטנציאל שכר נמוך יחסית. שאלת המפתח היא האם מדובר בבחירה מודעת הנובעת מתפיסות קהילתיות וערכיות של זהות חרדית, או שזהו ביטוי לסט הכלים, לרמת הידע ולמיומנויות שרכשו בחינוך היסודי החרדי. לפיכך, מומלץ כי מחקרי המשך יתמקדו בהבנת דפוסי ההשתלבות לפי ענפי תעסוקה, והשפעתם של משתנים קהילתיים, מוסדיים ומרחביים על גמישות תעסוקתית, מוביליות כלכלית ויכולת מיצוי הפוטנציאל האנושי בקרב גברים חרדים.